

Poština plačana v gotovini.

# ŽIVLJENJE IN SVET.



E. Justin, Lev Tolstoj (lesorez)

**Tedenska revija**

Štev. 9.

Ljubljana, dne 31. avgusta 1928.

Leto II.  
Knjiga 4

## Dh stoletnici rojstva Leva N. Tolstega

Dne 28. avgusta l. 1828. se je rodil v Jasni poljani blizu Tule eden največjih svetovnih pisateljev, hkrati nesporen genij ruskega naroda in duhovni predstavitelj slovanskega duha v človeštvu — Lev Nikolajevič Tolstoj. Če ta datum prevedemo v naš koledar, je pravi jubilejni dan 10. september. Mi posvečamo temu dogodku že današnjo številko, priobčili pa bomo tudi v nadaljnjih septemberskih številkah razne prispevke o Tolstem. Saj se bodo ves september slavile po vsem kulturnem svetu, zlasti pa v sovjetski Rusiji, proslave moža, ki so mu nekateri nadeli ime »trinajstega apostola«.

Odločili smo se, da ne ponavljamo življenjepisnih podatkov, marveč da skušamo čitatelje na drug način: z odlomki iz spisov, s pripovedovanjem o posameznih važnejših dogodkih v njegovem življenju, o nastanku njegovih poglavitnih spisov in z zanimivo korespondenco, opozoriti na tega duševnega velikana. Velik uspeh bi dosegli, če bi naši čitatelji, ki še niso čitali Tolstega, vzeli v roko njegove spise. Zakaj nič ne more nadomestiti takega občevanja z velikim duhom. Njegove knjige nam najzgovornejše pripovedujejo o njem samem, saj je v knjigah povedal z izbranimi, dobro pretehtanimi besedami najlepše in največje, kar je imel ljudem povedati. Zato daje edino le tak neposredni stik pravo korist in pravi užitek.

In mislimo, da je v Tolstem — naj bo sicer še toliko njegovih idej spornih, nesprejemljivih, skoro bi rekli čudskih — mnogo, zelo mnogo tega, kar ima neprecenljivo vrednost in kar bo trajno ostalo v zakladnici človeštva. Njegovi umetniški spisi, njegovi veliki romani »Vojna in mir«, »Ana Karenina«, »Vstajenje« so poleg mnogih manjših leposlovnih spisov tako značilni za dobo, v kateri so nastali in za človeka, ki jim je vtisnil pečat svoje genialnosti, da ne bodo mogli biti pozabljeni. Ne bo jih mogel pogrešati noben človek, ki stremi po književni narobrazbi. Le ta pa je krona vse ostale izobrazbe, ker daje človeku okus, pravo merilo za življenje, srčno in umstveno ubranost, skratka: izoblikuje mu osebnost. Spisi Leva N. Tolstega niso zabavna literatura, ki ne zapušča v čitatelju nič drugega kot zavest, da

si je prijetno preganjal dolg čas. Ne, vsako njegovo delo je nekak obračun z življenjem. Vse pričuje o globini duha, ki je mislil za tisoče, da, za milijone drugih ljudi, vse kaže veliko resnobo in zapušča vtisk, da biti človek ni več toliko kot: biti živo bitje, marveč da imajo naša najvažnejša dejanja in nehanja neizprosno življensko logiko in globoko нравno odgovornost. Umetnost se v pripovedništvu Leva N. Tolstega zrcali v dovršeni formi, ki kaže mojstra v oblikovanju značajev, v življenski prepričevalnosti situacij, v genijalnem pronicanju v človeško duševnost, v krásni ubranosti, ki te prisili, da v nji občuduješ pisateljevo stvariteljsko silo. Ali umetnost še ni vse; spisi Leva Tolstega imajo po večini tudi miselno jedro, v njih je odblesek piščevega svetovnega in življenskega nazora. Iz njih odseva iskanje genija, ki tipa okoli sebe po mraku, ki nas vse obdaja, in ki vidi s svojim posebnim vidom skrivnosti, ki jih mi ne vidimo, in išče pota, ki nas bodo hitreje in lažje privedla k resnici. Vse, kar v bistvu hočemo, je to, da spoznamo resnico o samem sebi in o življenju. Kot posamezniki živimo samo enkrat; postavljeni smo v kaos prirodnih sil in človeških nagonov, misli, verovanj; težko nam je razločiti resnico od neresnice, težko ubrati v življenju pot, na katere koncu bi lahko rekli: Nismo hodili zaman; vse, kar smo kdaj storili, je imelo smisel; vzlic mnogim zablodam in težavam je končna bilanca dobra.

Ta ruski grof, vajen izza mladih nog razkošja in izobilja, poln življenja, do vzgaten za vse užitke, že slavljen kot pisatelj, je v svojem notranjem razvoju občutil, da življenje brez zavestnega smisla ni vredno življenja. Bil je že star okrog 50 let, torej v letih, ko je mož docela zrel, a še ni starec; z vso močjo ga je notranji glas silil k obračunu in vse dosedanje izkušnje z ljudmi in s človeškimi idejami so se zgostile v težko vprašanje, kaj je smisel življenja in kako najti v njem resnico?! Ni bil zadovoljen s prosvetljenostjo, ker je videl, da so izobraženi, učeni ljudje prav taki sebičneži in moralni slabiči kakor neizobraženi, oziroma še večji. Vero v znanost, ki je tako mogočno gospodovala v devet-

najstem stoletju, mu je vzel globočji pogled na to znanost, ki je le prepo-gosto paznanost ali pa zbirka domnev, ki ne rešijo nobenega osnovnega živ-ljenskega vprašanja. Ni imel tudi prave vere v krščanstvo. Bil je kristjan po vzgoji, čital je evangelij in je videl, da so besede eno; dejanja drugo. Ruska pravoslavna cerkev je bila zaveznica samodržnih carjev, priganjač družab-nega reda, ki je delil ljudi v privilegirane in nepriviligirane; med slednjimi so bili milijoni tlačanov. Videl je nešte-vilne krivice, a kaj je delala cerkev? Tolajila je ljudi z nebesi in jih strašila s peklom, učila je, da je vsaka ob-last od zgoraj in da je tudi revščina prav tako po volji božji kot bogastvo in razkošje. Zlasti mu je postalo zopr-no hinavstvo. Kristus je učil ljubezni in odpuščanja, prepovedal je ubijanje celo v mislih, kaj šele v dejanjih, a njegovi služabniki blagoslavljaajo topo-ve, ki streljajo v imperijalistični vojni. Ta spor je šel tako daleč, da je Tol-stoj zapustil službeno krščanstvo in se vrnil k prvotnemu evangeliju. Ho-tel je poenostaviti življenje in osvo-boditi vero navlake. Učil je, da je kraljestvo božje v nas samih, da smo mi že na tem svetu nosilci paradiza, če živimo po načelih krščanske ljubezni do bližnjega. Spoznal je smisel življe-nja baš v delotvorni ljubezni do bliž-njega, v odpovedi in omejitvi, v mir-nem, tihem delu, v preprostosti in eno-stavnosti. Ne velika učnost, ne du-hovniški pomp, ne državno nasilje, — bratstvo in enakost ljudi in njih med-sebojna ljubezen so nam spas. Zato se je grof Tolstoj tako približal ruskemu kmetu, zato je hotel ponovno zapustiti svojo graščino in se umakniti v samo-to, dokler ni na koncu življenja tega tudi storil. O sebi je dejal, da se je znova rodil, ko je spoznal te resnice. Prišel je navzkriž z državo, ki je vi-dela v njem defetista, ki je zoper pla-čevanje davkov in vojaško službo, da si je učil, da naj se ljudje ne zoper-stavljajo zlu; cerkev ga je izobčila kot krivoverca, slovstveni krogi so mu bili nasprotni, češ, da je žrtvoval svoje umetniške sposobnosti nekemu namiš-ljenemu apostolatu; njegovo rodbin-sko življenje se je kalilo, ker svojci rido mogli z njim. In ni brez podlage trditev, da je Tolstoj, kakor nekoč Rousseau, pripravljaval revolucijo, če-prav sam ni bil socialista in da je v znatni meri njegova zasluga, če so se

Rusi v svetovni vojni l. 1917, s takim navdušenjem oprijeli protivojaskih ge-sel. Pristaši močne ruske države vidi-jo v njem upravičeno velikega razdi-ralca. Ali Tolstoj je bil prav kakor vzhodni misleci preveč umetnik in npravni učitelj, da bi čislal minljive ob-like; iskal je v prvi vrsti človeka in člo-veštvo. V tem se zrcali njegov slovan-ski duh, ki ne trpi močne discipline, železnih spon in državne premoči, marveč stremi po sproščenosti, po ši-rini, po vnanji svobodi in notranji pod-rejenosti. Dočim je romanski človek velik individualist in se germanski zdi kakor rojen za državno organizacijo, je Slovan prožet z duhom svobodne človeške skupnosti, z duhom vzajem-nega občestva.

Ni na tem mestu prostora in tudi ni-mamo namena, da bi orisali življenski in svetovni nazor Leva N. Tolstega v celoti, kakor ne maramo podrobneje razglabljalati o njegovem umetniškem delu in pomenu. Mnogi nazori tega moža, čigar osebnost je bila toli kom-plicirana, so že v naprej nesprejem-ljivi, vendar rečemo takoj: kar jim ne vzame vrednosti. Naloga velikih mož ni tako enostavna kot naloga čevljar-jev, da izdelajo čevlje po takem kopi-tu, ki bo primerno za to ali ono nogo. Tudi neizvedljivi, za široke množice ali za ljudi drugih stališč nemogoči na-zori so kot plod velike in močne oseb-nosti pomemben dokument človeškega duha. Vse delo in življenje Leva N. Tolstega je prav tako velika obtožba kakor je svarilo in vzpodbuda. Obtož-ba današnjega socialnega reda, držav-nega nasilja, cerkvenega sestava, obtož-ba posameznika in družbe. Tolstoj nas svari pred napuhom in samovšečnostjo, ki prihaja od enostranske, čisto um-stvene izobrazbe, od prosvete, ki pre-malo upošteva človeško stremljenje po sreči in moralno odgovornost našega dejanja in nehanja. Naposled je po-vsod — i v umetniških i v miselnih spi-sih Leva Tolstega mnogo vzpodbude onemu, ki ne zapira oči pred resnobo človeškega življenja in pred nalogami, ki so dane človeku v sorazmerno krat-ki dobi njegovega bivanja na svetu.

Tolstoj je velik klicar vrnitve člove-ka k pravi, nehinavski religioznosti in k Bogu, ki ni gospodar nobenih vojnihi trum. Kot umetnik in kot odkrit ozna-njevalec človeštva, kot iskatelj prepro-stih življenskih resnic, kot prijatelj

vseh trpečih ljudi, mužikov in delavcev, vsiljuje — živeč v svojih delih — spoštovanje tudi nasilnemu, revolucijo

narnemu režimu, ki vlada danes v znamenju rdečega srpa in kladiva v njegovi domovini. B.

## Vojna vojni

*Dne 27. avgusta so zastopniki 15. držav podpisali v Parizu tako zvani Kellogov pakt proti vojni. Ameriški prezident Coolidge je dejal, da ne bi bilo l. 1914. vojne, če bi imeli že takrat podobno pogodbo med vesilami.*

Prvikrat v vsej svetovni zgodovini, ki sega skozi meglene legende in pravljice 10.000 let v preteklost, podpisujejo vodilni narodi pogodbo, ki je naperjena zoper vsako vojskovanje.

Ta pogodba prekaša po svojih smotrih že na prvi pogled vse dosedaj sklenjene mirovne pogodbe med nara-

mir «pax romana» je dejanski obsegal samo ob Sredozemskem morju ležeče občine in province. Srednjeveško premirje, tako zvano «treuga dei», je bilo omejeno po časti in kraju. Kitaj-



**'AMERIČAN KELLOG,**  
*ki je sestavil pakt o «večnem miru»*

di — sklepa P. W. Wilson, bivši poslanec britskega parlamenta, po katerem posnemamo ta izvajanja. — Slovečl



**'AMERISKI PREZIDENT COOLIDGE**

ska si je zasigurala mir s svojim zidom, onkraj zidu pa so divjale same vojne... To, kar se je pravkar stori- lo, naj bi bilo podlaga trajnemu miru. Če bi tu in tam izbruhnili krajevni bo- ji, bi se vzajemno potlačili, toda vojna v obsegu svetovne vojne, kakor se je zaključila pred desetimi leti, naj se ne bi ponovila nikdar več.

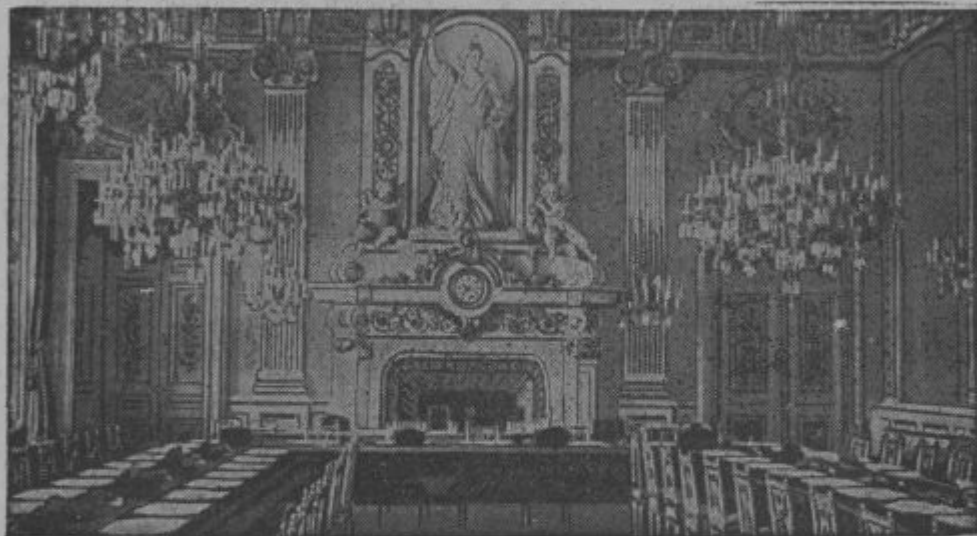
Vedno so bili dvomljivci, ki so vi- deli v protivojni pogodbi samo papir- nato modrost. V Rimu so imeli Janu- sov tempelj, ki so ga smeli zapreti sa- mo v mirnem času. V šestem stoletju so bila ta vrata zaprta le enkrat, v osmem samo dvakrat in vselej le 1 do 2 meseca. Toda rimski senatorji so

vladali zgolj nad omejenim delom sveta. Če pa vzamemo svet v celoti, je takratno človeštvo redko, če sploh kdaj doživelo dan, ko se ni v boju pretilivala človeška kri.

Prva vojna, ki jo poznamo iz zgodovine, je bržčas vojna v Kanaanu, o kateri pripoveduje Sveto pismo; v nji je bil ujet očak Lot, ki ga je Abraham osvobodil. Kedaj se je vršila ta bitka, o tem se računi razhajajo; po naši sodbi je bila pred kakimi 4000 leti.

Izraelci so hoteli ustvariti narod z meščansko demokracijo brez stalne armade. Ko so zapustili Egipt, so jih

tokih krvi in v divjem podiranju vsega, kar so zgradile človeške roke. Grška zgodovina je polna vojn, Trojanška vojna je prva, ki nam sveti iz mraka legendarne zgodovine; vojna zaradi lepe Helene, pa tudi iz gospodarskih razlogov. Trojo je vojna pokopala prav tako kot Ninive in Jeruzalem. Grška mesta Tebe, Sparta in Atene so se pogosto vojskovala med seboj. Nato so prišle perzijske vojne. V petem stoletju pred Kr. so Perzijci pod Kserksesovim vodstvom zgradili most čez Helespont in udarili na grška tla. Bile so se bitke, v katerih je šlo tudi za



### «DVORANA Z URO»

v zunanjem ministrstvu v Parizu, kjer je bil pakt podpisan

zasledovale faraonske čete in so si morali priboriti pot v Palestino, kjer so jih obdajali sami bojevitih narodi. V teku 1500 let je bil Jeruzalem sedemnajstkrat oblegan, dvakrat do temeljev porušen, dvakrat pa so mu porušili zidove.

Glavno mesto Asirije Ninive je postalo bogata prestolnica; prebivalci so bili izborni oboroženi in so dolgo časa hrabro kljubovali sovražnikom. Ko pa so se Medijci in Babilonci združili proti njim, so bili docela uničeni in še danes nam mogočne razvaline pričujejo, kako hudi so utegnili biti tisti boji. Ninive so za večno izgubile svoj pomen.

Tudi babilonska in egiptska slava se je menjavala v večnih bojih; v po-

usodo današnjega človeštva: za to, ali bo zavladala Azija nad Evropo ali narobe? Imena Maraton, Termopile, Salamis označujejo kraje zmagoslavnega grškega odpora. V 4. stoletju vidimo Makedonca Aleksandra na poti v Azijo in Perzijo, ki postane grška provinca. Tako so se gibal valovi zgodovine. Nam bi se zdelo, da je šlo le za častihlepje prepotentnih vladarjev. Ne, v tem je bilo nekaj več: *stari svet je hotel doseči neko enoto, ustvariti veliko, mogočno državo, ki bi zasigurala ljudem mir in napredek.*

V 3. stoletju tekmuje med seboj dvoja mest: Kartago kot pomorska in trgovinska sila in Rim kot vojaška država. Oba tekmeča sta trčila na otoku Siciliji. Vojna je bila dolgotrajna in

ogorčena. Tedaj je Hanibal prekoračil Alpe in prišel pred vrata večnega mesta, V rimskem senatu je izjavil Kaston, da je treba Kartago zbrisati z zemeljskega površja. Sklep se je izvršil. Eno največjih svetovnih mest je bilo izenačeno s severnoafriško puščavo. To je silno utrdilo rimsko moč. Toda moč je bilo treba neprestano obnavljati, braniti jo z gorami človeških trupel, s potoki krvi. Samo Cezar je baje pogubil v Galiji milijon ljudi. Ta stoletja rimske zgodovine so silno krvava. Tudi prestola se je držala kri. Cezar je bil zavratno umorjen; njegovi nasledniki so zaviseli od pretorijancev. V štirih stoletjih je poginilo v Rimu 40 cesarjev nasilne smrti.

V 5. stoletju je zadela Rim tista usoda, ki jo je preje sam pripravil tolikim mestom in narodom. Genzerik ga je zasedel s svojimi Vandali in pustil štirinajst dni zaporedoma. Od vzhoda je prihitel Atila, kralj Hunov, šiba božja severnih dežel rimskega cesarstva. S težavo so ga odvrnili od Rima; sam papež ga je moral prositi za milost.

Tedaj pa pride nov duh in razvna me bojevitost in bojaželjnost, porajajoč nove in nove strašne vojne. Ko se je Konstantin Veliki l. 312. vojskoval za svojo oblast, je baje ugledal na nebu križ z besedami: «V tem znamenju boš zmagal!» Proglasil je krščanstvo za državno vero; zdaj se je začelo vojskovanje in pokolji v imenu krščanstva — na samem začetku nauka o čisti ljubezni med ljudmi, o bratstvu, nauka, ki je bil pacifističen. In je učil ljudi pohlevnosti in dobrote. Začele so se vojne, ki jih je podpihoval krščanski fanatizem.

To pa ni bila edina zveza med vero in mečem. V 6. stoletju je Mohamed razvil med Arabci zastavo nove vere, ki se je smatrala za edino pravoverno in je proglasila smrtno sovraštvo do drugih verstev. Vsa severna Afrika je vzplamtela; kultura in duhovne dobrine Aleksandrije so izginile v tem ognju, celo na evropska tla se je razširil paleč dih tega verstva in dal Španiji novo kulturo. Pogibel je pretela tudi Franciji. Leta 732. jo je Karel Martel dokončno zaježil pri Toursu in tako rešil sveto rimsko državo za svojega sina Karla Velikega.

V primeri s temi mogočnimi valovi strastnih vojskovanj so bili krvavi spori med Anglosasi, Danci in Nor-

mani, ki so izkoreninili rimsko kulturo v Britaniji, le majhni valovi na mejah omikanege sveta.

V 11. in 12. stoletju se je Evropa trudila, da bi izrinila muslimane v Azijo. Za osvoboditev Jeruzalema so se vodile številne križarske vojne, ki jih označuje neverjeten fanatizem z nepopisnimi ekscesi. Potem so pretresle svet vstaje v Mali Aziji, l. 1453. je prišel Carigrad pod turški jarem; vzhodnorimska država je za vekomaj izgini-la, turška povodenj se je razlila po vsem Balkanu in je dosegla vrata mesta Dunaja. Tisočletna kultura je bila uničena; Otomanci so vsepovsod preganjali duha, ki je stvaritelj zapadne omike.

Se strašnejši so bili Mongoli. Džingiskan in Tamerlan sta z ognjem in mečem pustošila Azijo od Delhija do Pekinga. Samo Bagdad — sicer miroljubno mesto — je zgradil piramido z 90.000 človeških lobanj. Tamerlan je premagal tudi turškega sultana Bajezita, vendar dvomijo o resničnosti nekega poročila, da je sultana vozil v kletki s seboj. Mongoli so kot Moguli ustanovili v Indiji novo cesarstvo.

Ob tem času je za vedno zatonila slava Mezopotamije, nekoč zibelke človeške omike. Tudi njo je pokopala vojna. Zaradi vojne in opustošenja so velike reke podrle jezove, ki so jih zgradili ljudje, preverjeni o napredku in blagostanju. Dotlej rodovitne dežele so se izpremenile v močvirje in puščavo. Ondi, kjer so bila nekoč krasna polja in lepa mesta, gospodujejo zdaj šakali.

V istem stoletju, ko je Evropa izgubila «vzhodna vrata» — Carigrad, je španski general Cortez z novim vojsnim sredstvom — s smodnikom — osvojil Mehiko onkraj Velikega oceana. Bili so to legendarni časi. Ali samo zasedba glavnega mesta je stala 50.000 ljudi... V sami Evropi je imela Španija manj sreče. Skušala si je podjarmiti Nizozemsko in zasesti Anglijo. Ali junaštvo Viljema Molčečega in kraljice Elizabete je prekrizalo slednji načrt. V primeri s 30 letno vojno v srednji Evropi pa so bile te vojne le navadna praska. L. 1618. je štele Nemčija 16 milijonov prebivalcev. Leta 1649. so protestantje in katoličani, ki so se oboji imenovali kristjani, z medsebojnim klanjem zrižali to število na borne štiri milijone. V bližini Wormsa so živeli razbojniki kot lju-

dožeri, v frankovski deželi pa so za-  
brani celibat in je lahko imel vsak  
mož dve ženi.

Mnoge vojne, ki slave v zgodovini  
človeštva, niso mogle doseči svojih  
končnih ciljev. Stoletna vojna med  
Anglijo in Francijo, Cromvellove vojs-  
ne, vojne Ludovika XIV., pomembni  
Clivejevi vojaški pohodi v Indijo in  
tista odločilna vojna, ki je napravila  
iz severne Amerike en narod in polo-  
žila temelje državi, ki je zdaj ena naj-  
močnejših na svetu, — vse te gredo  
v to vrsto.

Pod Napoleonom vidimo spet vojs-  
no v velikem slogu. Francoske oziro-  
ma Napoleonove vojne so trajale sko-  
raj nenehoma od l. 1793. do bitke pri  
Waterlooju l. 1815. Ena največjih je  
Napoleonov pohod v Rusijo. Tja je  
šlo 600.000 mož, domov se jih je vr-  
nilo komaj 20.000. Francija bi bila sko-  
raj izkervavela pod vojnami. Mirno  
lahko trdimo: čim večji so stroški za  
vojno, tem manjši je dejanski uspeh.

V vojnih viharjih načeto 19. stolet-  
je je nadaljevalo prelivanje krvi. Na  
bojiščih so se osvobodile Grčija, Sr-  
bija in Bolgarija, Italija in Nemčija  
sta ustanovili s krvjo skupni, enotni  
državi, Velika Britanija je zasedla In-  
dijo, spravila Egipt pod svoje varstvo  
in premagala Zedinjene države. Po  
uradnih računih polkovnika Leonarda  
P. Ayresa je med leti 1793 in 1914 po-  
ginilo na bojnem polju 6 milijonov  
ljudi. Ne vemo, ali so semkaj vštete  
tudi ogromne človeške žrtve pri vsta-  
jah na Kitajskem. Državljijska vojna  
je stala Zedinjene države približno mi-

lijon ljudi. V Gettysburgu se je boje-  
valo 163.000 mož, izguba pa je znašala  
46.000.

Še ni bilo miru. L. 1914. je izbruh-  
nila nova vojna — najobsežnejša v  
vseh zgodovini, ki smo se je mi sami  
udeležili tako ali drugače. Trdi se, da  
je osem milijonov ljudi poginilo samo  
«na polju slave», nadaljnji milijoni pa  
so šli v prezgodnji grob v zaledju.

Človeštvo je zmerom iskalo pot do  
miru. Nekoč so bili zoper vojno samo  
redki genijalni posamezniki, danes so  
že cele organizirane množice. In prav-  
kar vidimo oficijelne zastopnike sicer  
oboroženih držav, da podpisujejo ob-  
ljubo mednarodnega miru. Napredek  
je očividni. V preteklosti — neposred-  
no za nami — so nešteti večji in manj-  
ši valovi zgodovine, — vsi krvavi, z  
lobanjami na površini. Kaj je pred na-  
mi? Megla... nedogledna bodočnost.  
Ali bo zmagala čista, jasna človeška  
pamet? Ali bo misel premagala kri in  
instinkte?! Ne vemo. Bilo bi napačno,  
če ne bi bili pripravljeni za odpor zo-  
per še vedno obstoječ imperijalizem,  
prav tako pa bi hudo grešili zoper se-  
be in človeštvo, če ne bi videli v mi-  
rovni ideji enega največjih načel kul-  
turnega človeštva.

*Živé naj vsi narodi,  
Ki hrepene dočakat dan,  
Da, koder solnce hodi,  
Prepir iz svéta bo pregnan;  
Da rojak  
Prost bo vsak,  
Ne vrag, le sosed bo mejak!  
Fran Prešeren l. 1844.*

K. Przerwa—Tetmajer

## Kako je umrl Jakob Zih

Nekega krasnega jutra v januarju je  
rekel Jakob Zih svoji ženi Katarini, ro-  
jeni Zeglenjovi iz Janika:

»Do danes sem živel, danes pa  
umrem.«

Bilo je to v Vitovu.

Ko je to povedal ženi, je ona rekla:

»Jej, jej, za božjo voljo!«

In je vzdihnila.

»Kaška.« je zopet rekel Jakob Zih,  
»živel sem dosti več kot devetdeset let,  
mogoče tri ali pet čez.«

Ona je zopet vzdihnila.

»Ti jih boš pa kmalu imela osem-  
deset. Nisi jih imela več kot sedem-  
najst, ko sem te vzel. Jaz sem jih pa  
imel kakih trideset, mogoče malo manj  
ali pa več.«

»Jej, jej! Za Kriščevo voljo!«

»Nisi me hotela, češ, da sem star.«

»Jej, jej! Za božjo voljo!«

»Pa so te prisilili, ker sem bil bo-  
gat!«

»Jej, jej!«

»Jokala si.«

»Jej, jej! . . .«

»Skoro natepli so te starši.«

»Hej, hej!«

»Ker si bila edinka in ne grda, si mislila, da si bog ve kaj.«

»Za božjo voljo! Kaj poveš!«

»Jaz pa sem rekel: Ako mi daste Kaško, vam poplačam ves dolg pri Janikovih, če ne, vam pa zažgem! Imel sem denar!«

»Jej, jej!«

»Imel sem denar še po dedu Simonu, ki je denar ukradel nekje na Ogrskem, in svoj lastni, ki sem ga bil prinesel z Ogrskega.«

»Jej, jej!«

»Pa korajžo sem imel in postaven sem bil. Tako gotovo bi bil zažgal, kakor je amen v očenašu.«

»Jej, jej!«

»In so te mi dali, čeprav spričo tebe nisem bil premlad.«

»Ne, ne, nisi bil.«

»Tebi je bil pa vseč Jozek Hucjanski, ki se je potem v gozdu dal od drevesa povoliti.«

»Jej, jej! Za božjo voljo!«

»Mlad je bil, še ne dvajset let star. In lep fant je bil.«

»Jej, jej!«

»Ali veš, koliko let je od takrat?«

»No?«

»Kopa (šestdeset) in tri ali pet.«

»Jej, jej! Za božjo voljo!«

✱

Opoldne je izpil Jakob Zih še malo mleka, potem pa je legel in ni več vstal.

K njemu je prišel njegov kum, a mnogo mlajši, František Gombos. »Hvaljen bodi! Kaj je novega?« je rekel vstopajoč. »Kum, ljudje pravijo, da boste umrli?«

»Na veke! Pozdravljeni, kum,« je odgovoril Zih s postelje. »Ljudje pravico govore.«

»Ali vam je bilo to naznanjeno?«

»Že od zjutraj to čutim. Takoj sem spoznal, ko sem se prebudil. Sedite!«

»Je že tako. Danes meni, jutri tebi.«

»Res je tako.«

»Ali ste včeraj to že čutili?«

»Včeraj? Ne! Šele davi. Takoj, ko sem se zbudil, — še ni bil dan —, takoj sem vedel, da ni več daleč ona... smrt.«

»Da ni več daleč...«

»Kaj hočeš? Dolgo sem živel...«

»Dolgo. Dandanes malokdo tako.«

»Dandanes malokdo, prej pa so bili

tudi taki, ki so živeli čez sto let, in dosti jih je bilo.«

»Res je, prej ni bilo tako, kot dandanes.«

»Res je! Težko niso delali in krompir ni gnil. Fant je bil že dvajset let star, pa je še krave pasel v dolgi srajci... In tak naj bi ne živel dolgo? He?«

»Pač je res!« je potrdil Gombos.

»Nihče mu ni šival hlač, dokler se ni oženil. Nihče ni poznal doktorja. Umrl je pa samo tisti, ki je moral. Ne tako, kakor zdaj.«

»Pač je res!«

»Vse je bilo drugače. Za voz si dal kvečjemu osemnajst dvajsetic, pa te je preživel. Prav res! Tudi ni bilo na njem ne klinov, ne železa. In z njim se je dalo voziti, je kaj vzdržal...«

»Vzdržal pa, vzdržal!«

»Nihče ni trošil nanj kakega kolo-maza ali druge maže. Šel je, če pa je pričel škripati, si gobo vtaknil kolesu v pesto in namazalo se je.«

»Res je, in vrtelo se je...«

»Prej ni bilo tako. Kakor, da ti povem, s krstom. Če je bila sila, so babe same vodo blagoslovile in dobro je bilo. In v cerkev se tudi ni dosti hodilo, čeprav se je tudi hodilo. Če je bila zima in hud mraz — pod streho z nekrščenim ne smeš, ker se divje žene takoj spuste na mater, pod zvonovi ga tudi ne smeš pustiti, ker bi ga tudi tam našle. Zato je kum čupago zasadil kam v kot in otroka s torbo nanjo obesil. Preden so vse zapisali, preden se je duhovnik oblekel in mežnar obul, je malček trdo zaspal kot polh. — Zmrznil je.«

»Prav tako je bilo.«

»Zato si nihče ni ubijal glave. Malo žal jim je že bilo zanj, če je bil fant in je imel dolge prste, ker bi bil postal pastir in bi dobro pasel ovce in na dude sviral.«

»Ej, ha!«

»Duhovnik je dobil dva groša šajna. Zapel je, pomolil, pokopal in kumi so šli domov.«

»Hm! Hm!«

»Čisto drugače je bilo svoje dni. Človek je dal na Suhi gori dva groša šajna za funt soli, — pa je bil res funt. Niso tehtali na preizkušeni vagi in tudi osleparili niso. Tehtnice so bile lesene: na eni strani kamen, hej, kakor glava! To je bil funt!«



»Hej! Hej! Tako je bilo včasih, prav tako!«

»Tako je! Pa je že davno za nami.«

★

Popoldne je Jakobu Zihu postalo slabše. Prišla je stara Tilkula, ki je boleznj zagovarjala. Bila je še starejša od Zih. Zihova žena jo je pripeljala. Baba je sedla pred peč in pričela metati žareče oglje vsekrižem v skledo z vodo iz devet studencev. Zih je to mirno gledal s postelje.

»Ali ti je kaj odleglo?« ga vpraša žena.

»Kaj naj mi odleže? Saj mi ne more odgovoriti niti pet, tem manj petnajst let. Nikoli nisem stokal, in tudi ne umrem od boleznj, ampak od starosti. Daj babi kos platna in slanine, ker se je nahodila s tistim ogljem okrog peči, čeprav zaman.«

»Kaj pa, če bi poslali po duhovnika v Hoholov?«

»Meni ga ni treba. Čemu bi zdaj govoril s hlapcem, ko se bova kmalu zmenila z gospodarjem. On pa je gospodar. je gazda, pa ne tak, kakor se je zdelo Jozku Smašu iz Olče, s katerim sva bila tovariša, tistemu, ki je mislil, da je On tak gospodar v nebesih, kakor je Smaš v Olči. Nekoč sta se menila o tem s Samkom Vojtkom Vidovcem iz Zakopanega. Kakšno da je to gospodarstvo, ko je sonce iz zlata, mesec iz srebra, zvezde pa razmetan denar. Veselje je bilo poslušati, ker sta bila moža zgovorna in pripravna. To so bile besede! Pravila sta, da takrat, ko mesec pojema in se zvezde množe, zato pojema, ker Bog iz njega zvezde napravlja, »denar kuje«. Kadar pa je rasel, sta rekla, da so angeli ne-kje rudo nakopali in prikladajo. Taka sanjača sta bila. Dostikrat sem se jima smejal! . . . Ko bi imela mačka svojega Boga, bi si ga naslikala kot mačko, in po mačje bi se mu sladkala, kakor se mu mi po človeško prilizujemo. Prav tako tudi konj, kača in vsaka stvar božja. Ker se človek čuti gospoda vsega stvarstva, živih bitij in zveri in rad ukazuje, zato je tudi človeški Bog gospodar vsega, nič ne dela, samo gospodari.«

»Res je to, kum.« je rekel kum Gombos s prepričanjem. Gospodari, samo gospodari.«

»Vem, da vlada, a ne tako, kakor si ljudje mislijo,« je nadaljeval Zih. »Če

komu ni všeč, da se je kje kak Bartek tepel, da se je kakšna Kunka s Staskom spečala, — to, seveda, tudi Boga spravlja v slabo voljo.«

»Če bi pa grehov ne bilo?« je rahlo ugovarjal Gombos.

»So!« je odgovoril Zih.

»Sodba božja je grozna!«

»Grozna, res je to!« je odgovoril Zih.

»Nebo se bo preklalo, zemlja se bo tresla. Angeli bodo trobili na trobente in gore se bodo valile od tega glasu. Takrat se nihče ne izogne, nihče se ne izmuzne. Toda Bog je moder, on ve, če bi kdo ne deset, tudi ne petnajst, ampak petdeset in sto let kje kaj delal, da to ni večnost, kakor tudi ni tista Špiška Turnja in Tilkovi Komini. Vic se bojim, pekla pa prav nič.«

Kum Gombos je rekel nato rahlo, a s svojo notranjo sodbo in vedoč, da mu nazadnje ne bi oporekal.

»Kum, vi pravite, da se pekla ne bojite? Kako to? Ali ga morda ni, ali kako? Kje pa bi hudobci imeli svoje bivališče, če bi jih ne bilo? Hudobci pa vendar so!«

»So, so!« je odgovoril Zih, »pa vse sorte. So Belcebubi, Astaroti, hudobci jezerski, poljski, povodni, gozdni, domači, da ljudi skušajo. S svetim križem jih je treba odganjati, ker se ga boje. Povsod preže na človeka. Še v tej sobi so prav gotovo, sto — ali pa nemara tisoč.«

Strepetal je kum Gombos, Zihova žena pa je šepnila:

»Za pet ran božjih! Presladki Jezus! Sveta pomagalka! Varujte nas!«

Zih je govoril dalje: »Hudobci skušajo in mučijo. Strašno so zlobni in zakrknjeni, to pa zato, ker si že od začetka sveta prizadevajo, da bi kako človeško dušo potegnili v pekel, pa do zdaj še nobene niso potegnili in je ne bodo, ker jim tega ne pusti božja modrost.«

»Duhovniki pa drugače govore s prižnice,« pravi Gombos.

»Naj le! Duhovniki že vedo, zakaj tako govore. Naj govore, kar hočejo!« velj Zih.

»Oni že vedo!« je rekel Gombos.

Zihova žena pa se je oglasila:

»Saj se tega uče v lemenatu.«

Zih jo je oplazil z očmi in dejal:

»Kdo pa jih uči v lemenatu? Bog, ali pa taki ljudje, kot smo mi.«

Kum Gombos in Zihova žena pa sta utihnili.

★

Pozneje so se otroci, vnuki in pravnu-ki, ki so bili doma in ne po svetu, sešli v izbi pri Zihu, ki se je pripravljaj k smrti, da bi se poslovili od njega. Zih je očividno nekaj premišljeval in zdaj in zdaj blodil po prisotnih z očmi stoletnega jastreba, od starosti obledelim in ugašajočimi, kakor bi med njimi iskal in izbiral. Nekajkrat jih je bil že tako pregledal z očmi, vsakokrat pa je najdalje gledal na Staška Tilko, sina svoje najmlajše hčere Vitke, najdražjega vnuka, že doraslega fanta, lepega, razumnega in sila postavnega. Potem je rekel: »Pojdite vsi ven, Viktin Stasjek pa naj ostane tu.«

Vsi so odšli.

»Stasjek, pojdi sem k meni!« je rekel.

Stasjek se je približal dedovemu ležišču.

»Poslušaj fant,« je rekel Zih, »tebe sem izvolil, ker si mi iz vseh najdražji in se mi zdiš najvrednejši. Ali imaš korajžo?«

»Za kaj gre?«

»Ali si močan?«

»Vsakega zakoljem.«

»Poslušaj! Pri kapelici svetega Janeza pod Novim Trgom, tam, kamor pada senca kapelice, ko sonce vzide, je v kotičku shranjen denar, ki smo ga z Jozkom Smašem, z Lusciki Jaskravimi, z Jozkom in Staškom in s tvojim dedom po očetu, Marcinom Tilko prinesli z druge strani Tater in ga tam zakopali.«

★

Proti večeru je Jakob Zih popolnoma oslabil. In je rekel ženi:

»Stara, sem pojdi!«

Žena je stopila k njemu.

»Skloni se!«

Pripognila se je, on pa jo je objel okrog ramen in jo poljubil na obe lici, ona pa njega prav tako.

»Zdrava ostani, stara!«

»Jej, jej, Kuba! Kuba!«

»Kasja!«

»Bog naj te spremlja v večnost! In naj ti bo pomočnik ob zadnji uri.«

»Tebe, Kuba, pa naj sprejme v slavo nebeško! Amen!«

»In tudi tebe, Kasja! Amen!«

»Amen!«

»Amen!«

Otroci, vnuki in pravnuiki, že stari, sivi možje, stare, že osivele ženske,

možje v najboljših letih, cvetoče žene, nekatere z otroki pri prsih, dorasla mladina in mali, drobni otroci, so se zbrali okrog postelje starega Ziha, da jih blagoslovi. Potem je rekel: »Stopite narazen!« In je vstal brez pomoči. Tak, kakor je ležal na postelji, v krpah (spletenih čevljih), v hlačah, s pasom, samo kamižolo je slekel, je vstal in opirajoč se ob rame in prsi tistih, ki so ga bili obstopili, je šel tresoč se počasi k oknu. Videti je bilo Rdeče Vrhove, Komine, vitovjanske gore, porastle s starimi smrekami in večnim gozdom, med njimi pa ravnino, veliko, sneženo. Rdeče solnce je žarelo na gorah kot ogenj in na nebu, ki je bilo kakor zmrzlo, je gorelo kot ogenj. Zdaj pa je rekel Zih: »Medved spi, čas je tudi za mene! Z Bogom ostanite, ve turnje in hale!«\*)

Stopil je nekaj korakov ob steni, opiraje se ob njo z roko, k polici, na kateri je ležal njegov stari razbojniški nož s krivim, koničastim rezilom in s tremi mednimi kroglicami na ročaju. Napravil je z njim tri križe po zraku in se trikrat prekrizal z njim. Potem se je pripognil in z roko opirajoč se ob stol napravil s koncem noža krog okrog sebe na tleh. Vsi so se umaknili do sten. V tem krogu je legel vznak, z rokami opiraje se ob tla. Ležal je nekaj trenutkov, zamižal, nekajkrat vzdihnil in umrl.

★

Tretjega dne so ga položili v rakev, zbito iz jelovih desk. V rakev pa so mu dali pipo, kresivo, sila staro spono za košuljo in na steklo slikano razbojniško podobo, ki jo je imel sila rad v življenju.

Za rakvo ni šel sprevod, nihče ni šel za sanmi z mrtvecem, kajti cerkev je bila daleč, snega mnogo in zameti. Najstarejši sin je pletenic naložil na sani, v pletenice rakev, opasal se je s povreslom, vzel sekuro in železne vile, sedel na rakev, se prekrizal in odpeljal. Skrbno je pazil, da bi se kje konj ne ustrašil volkov in rakve ne vrgel s pletenic, da bi iz rakve kaj ne padlo, kajti dobro se je spominjal, kar je večkrat rekel rajniki oče: »Ako voziš mrtveca, pazi, da ne izgubiš tega, kar je imel rajniki rad v življenju: pipo, tobak, spono, ali pa kako podobo, kar je bilo

\*) Strmo skalovje in gorske planote. — Op. prev.

položeno v rakev — če ne ti bo dal!  
Na oblak bo stopil in polje potokel s  
točo. Rajši se vrni! Moraš tako! Naj  
tma tam vse tisto!»

Tako je umrl in tako so Jakoba Ziha  
iz Vitova peljali k pogrebu.

Iz poljščine preložil Al. B.

## Iz korespondence Leva N. Tolstega

### Zadnji otrok Vanička

(L. 1895. Je umrl Levu N. Tolstemu, ki je bil takrat že star 67 let, najmlajši otrok, šestletni Vanja kot žrtev škrlatinke. Bil je očetov in materin ljubljenec. V naslednjem pismu opisuje žena Tolstega svoji sestri smrt ljubljeneza Vaničke.)

... Tanja, preživela sem Vaničkovo smrt. Ko se zjutraj po kratkem boleznem spanju predramim, me prime groza. Zavpijem od strahu, zučenjam ga klicati, zdí se mi, da je pri meni, da čujem njegov glas in ga objemam. Ta moja nemoč pred praznoto je pravi pekel... V hiši vlada smrtna tišina. Aleksandro<sup>1)</sup> je žalost tako zlomila, da ne zapusti svoje sobe. Samo joka in me zre z velikimi preplašenimi očmi. Starejše hčerke so dajale temu otroku vso materinsko ljubezen, ki je skrita v njih. Ta mali Vanja je imel v sebi neskončne zaklade ljubezni. Vsakogar je oboževal. Vsi smo bili deležni njegove nežnosti, zato je vsakdo z njim kaj izgubil. Lev, starejši<sup>2)</sup> je ves zlezal vase, hodi mrk po hiši, z objokanimi očmi. Očividno je tudi njemu ugasnil zadnji žarek, ki mu je svetil v starosti. Tri dni po smrti sem ga našla, kako sedi in joka. Rekel mi je: »Prvikrat v življenju čutim, da stojim pred tem, kar se ne da popraviti.« Bil je videti usmiljenja vreden in strašen... Tudi njega je zlomilo. Fantje so prišli. Ilja prav tistega dne. Njegovo sočutje, njegove solze, njegova dobrotá — vse to me je silno pretreslo. Sergej je prispel na dan pogreba... Samo ubogi Lev — pač njegova sreča — je bil ves čas odsoten. Nahaja se v sanatoriju dr. Ogranoviča, tri ure z vlakom odtod. Sam Bog ga je bil poslal ob pravem času proč, da mu je prizanesel to žalost.

... Bilo je v torek zvečer, 21. svečana. Maša mu je čitala »Kažnjenčevo hči«, povest, ki jo je Vera Tolstoj priredila po Dickensovih »Great Exp. c-

tations«. Ko je Vanička prišel k meni, da bi mi bil želel dober večer, sem ga vpraševala o tej povesti. On pa me je žalostno gledal in je rekel: »Ne govori o tem, mama, preveč žalostno je. Estel-la se ni omožila s Pipom.« Hotela sem ga razvedriti. Tedaj pa opazim, da je zelo čuden v obraz. Rekla sem mu, da naj pojde spat. Lotevalo se ga je močno zdehanje. Solznih oči mi je dejal: »Mama, mama, glej, nekaj se bo zgodilo.« Imel je vročino: štirideset stopinj. Tožil je o bolečinah, v notranjosti mu je bilo silno slabo. Ob treh zjutraj je prišel k sebi, me pogledal in dejal: »Mama, draga, oprosti, da so te zbudili.« — »Ljubček moj, saj sem že spala; vrstimo se ob tvoji postelji.« — »Ah, kdo pa je zdajle na vrsti? Tanja?« — »Ne, Maša.« — »Dobro, pa jo pokliči in pojdi spat.« Objel me je in stisnil na vso moč k sebi; njegove roke so se me oklenile z neizmerno nežnostjo. Vprašala sem ga: »Kje te boli?« — »Nikjer.« — »Kaj ti je torej? Ali te je strah?« — »Da, strah me je.« Poslej ni več prišel k zavesti. V sredo je ves dan gorel v vročini: imel je do dva in štirideset stopinj. Zdaj pa zdaj je zaječal. Nič mu ni pomagalo. Dihal je čedalje težje. Noge in roke so postale hladne. Zaprl je oči in zaspal. Bilo je tri in dvajsetega svečana ob enajstih ponoči. Pri njem je bila Maša, Leonova sestra Mašenka, ki je nenehoma molila in ga blagoslavljala, ter služkinja. Nihče drugi. Tanja ni zmogla toliko moči, da bi bila ostala ob postelji. Jaz in Lev sva se zatekla v drugo sobo vsa onemela od obupa.

... Poslali so nam toliko vencev, cvetja in šopkov, da se je soba videla kakor vrt. Nihče ni mislil na nevarnost okuženja. Vse nas je tako tesno zblížala in spojila ljubezen do izgubljenega otroka, da kar nismo mogli narazen. Njega svakinja Mašenka je delila z nami vso bolelost in žalost. Tretjega dne, dne 25., so bile molitve. Zaprli so rakev in opoldan so oče, sinovi in Pošar Birkov dvignili krsto ter jo prenesli na

<sup>1)</sup> Hči Leva Tolstega.

<sup>2)</sup> Sam Tolstoj, oče rajnkega Vaničke. Lev mlajši je bil sin.

velike sani s štirimi sedeži. Rakev in sani so do vrha pokrili venci in cvetlice. Lev in jaz sva sedla drug nasproti drugemu in sani so se počasi spustile na pot. Na pokopališču se je zbralo mnogo ljudi. Tega dne ni bilo vetra in tudi mraz ni pritiskal. Pot, po koji smo se vozili, je spominjala Leva prvih dni najine ljubezni, ko je zahajal na Pokrovskoje. Bil je globoko ganjen, jokal

Z njim je izginit cel otroški svet, očarljiv, poln neke čudne radosti. Nikdar več ne bom imela otroka, ki usmerja prve korake v svet, minuli so časi otroških usmevov, iger, božičnih drevesc in velikonočnih pirhov, minuli so časi drsanja, proč je zlata doba prvih obhajil, — vse to, kar mi je skoraj od mladosti izpolnjevalo življenje, je zame za vekomaj končano . . .



LEV TOLSTOJ  
IN ŽENA SOFIJA

Je in me tolažil z nežnimi besedami . . . On in sinovi so ponesli rakev k grobu. Vsi so jokali, ko so videli že ostarelega očeta, kako se pogreza od boleści. In zares, Tanja, ali naj se nama zdi naravno, da sva morala že sivolosa izgubiti s tem otrokom vso luč, ki bi nama še svetila v bodočnosti?

Nič se ne spominjam, kako šo ga spustili v grob in zasuli z zemljo. Nenadoma sem občutila, da je treba iti. Ugledala sem Leva, ki me je stiskal k sebi. Nekdo mi je skušal skriti grob, drugi me je podpiral. Oni prvi je bil Ilija. Tudi on je do nemoči jokal. Lev mi je rekel jokaje: »Sanjaril sem, da bo Vanička nekoč nadaljevali delo, ki sem ga jaz započel . . .« Pogled nanj je bil zame še bolestinjši od moje lastne žalosti.

Vanička in jaz sva st bila tako zelo dobra; zvečer se kar ni mogel ločiti od mene. Ko sva skruvaj zmolila večerno molitev, me je prekrizal in rekel: »Močno me objemi, položi svojo glavo na mojo, da bom zaspal ob tvojem dihu.«

### Pismo hčerki, ki bi se rada omožila

(Tolstoj, ki je v svojih najslavnejših novelah in romanih ustvaril toliko nežnih ženskih figur in povzdignil blago čustveno ljubezen nad strastno, spolno razmerje, je »po svojem drugem rojstvu« (t. j. po l. 1880) izpremenil nazore o ljubezni in jo popolnoma obsodil (glej povest »Kreutzerjeva sonata«.) Celo nasproti lastni hčeri ni hotel popustiti; ostal je neizprosno v svoji moralni strogosti in resnobi.)

14. oktobra 1897.

Prejel sem Tvoje pismo, draga Tanja, in Ti nikakor ne morem odgovoriti tako, kakor bi si Ti želela. Razumem, da kak pokvarjen moški najde rešitev v zakonu. Težko pa razumem, da se podaja »dans cette galère«<sup>1)</sup> mlado, čista dekle. Če bi bil jaz mlada deklica, se ne bi bil za nič na svetu omožil. Kar se tiče zaljubljenosti — jaz vem, kaj je to, to se pravi: vem, da je to čuv-

<sup>1)</sup> Francosko v izvirniku, »na to galejo«.

stvo daleč od tega, da bi bilo lepo, vzvišeno in poetično, narobe — je zelo slabo in bolezensko čuvstvo — tej zaljubljenosti ne bi bil jaz na Tvojem mestu odpiral vrat. Nji bi se bil prav tako previdno in skrbno izognil, da se ne bi okužil s to boleznijo, kakor se izogibamo znatno manj nevarnim boleznim: davici legarju ali škrlatinki. V tem trenutku se vidi, da brez nje ni življenja. Takisto je tudi s pijanci in kadilci. Stoprav tedaj, ko se osvobodijo iz svojega suženjstva, vidijo pravo življenje. Ti še nisi živela v taki opojnosti in se Ti zdi, da ni tako. In vendar mora biti tako.

Ko sem Ti povedal to — skoraj brez upanja, da mi boš verjela in izpremenila način svojega življenja ter se počasi odvadila temu morliju, s čimer bi preprečila v naprej nadaljnje bolezni, naj Ti povem še to, kako zrem na stanje, v katerem se ta hip nahajaš.

Stric Sergej mi je pripovedoval, da je nekega dne — jaz nisem bil takrat tamkaj — šel z našim bratom Nikolajem in z drugimi, manj znanimi osebami k ciganom. In kadarkoli je preveč ožil pri ciganih, je jel plesati, a slabo plesati; poskakoval je z eno nogo in delal z roko konvulzivne kretnje, ki bi imele biti objestne, a so mu pristojale prav tako malo kot kravi sedlo. On — modrec, ki je bil vedno resen in skromen in še grd povrhu, se je nenadoma vedel prav smešno. In vsi so se smejali in so se delali, kakor da ima prav. Bilo pa ga je grozno pogledati.

Nu, tudi tistega dne je kazal Nikolaj veselje za ples. Sergej in Vasilij Perfiljev sta ga prosila, naj ntkar ne pleše, ali mož ni popustil in je sedel na stolcu delal nesovisle in nespodobne kretnje. Dolgo časa so ga zaman prosili. Ko pa so videli, da je tako pijan, da so bili vsi opomini odveč, je dejal Sergej preprosto, z žalostnim, zbitim glasom: »Pleši!« Vzdihnil je in spustil glavo, da mu ne bi bilo treba gledati te sramote in skandala, ki je utegnil biti za pijanca (in samo v pijanskem stanju) lep, vesel in prijeten.

Tako torej gledam na Tvojo željo. Edino, kar Ti lahko rečem, je to: Pleši! Tolažim se z mislijo, da boš potem, ko se boš izplesala, spet taka kot si bila in kot moraš biti v svojem normalnem stanju. Pleši! Če ne moreš drugače, je to edino, kar Ti lahko rečem.

Vendar ne morem zatisniti oči pred dejstvom, da se nahajaš v neodgovor-

nem stanju, kar mi je Tvoje pismo znova potrdilo.

Ne razumem, kaj zanimivega in važnega bi utegnilo biti za Te v tem, če vaju sestanek traja eno uro več. Kot edino pojasnilo — prav za prav tu sploh ni pojasnila — mi navajaš, češ, da Te že sama misel na njegovo pismo vznemirja. Po tem sem lahko še bolj siguren, da si popolnoma zamračena in obsedena.

Razumel bi zadevo, če bi si bila oseba s tri in tridesetimi leti izbrala dobrega, poštenega, ne neumnega moža in bi po mirnem prevdarku združila svojo usodo z njegovo. V tem primeru pa ne bi polagal nikake važnosti na uro odvišnega sestanka niti bi pri nji kaj pomenil trenutek, ko bo prejela njegovo pismo, zakaj ne trajanje sestanka niti pismo ne bi imelo zanjo nobene posebne važnosti.

Če pa se kje pojavlja tako vznemirjenje, tedaj to pomeni, da sloni na sugestiji, ki je bolezensko stanje. In v bolezenskem duševnem stanju ne sme človek odločevati o svoji usodi, ne sme se zakleniti v sobo in vreči ključa skozi okno.

Nikolaj se je moral v takem stanju vrniti domov, se vleči in se iztrezniti, ne da bi bil plesal. Če pa to ni bilo mogoče, je preostalo samo še eno, da so mu namreč žalostno rekli: pleši!

Tako torej mislim o Tvojih naklepih. Ali jih boš izvršila ali ne, — jaz ne morem Tebi nasproti ničesar izpremeniti. Tudi nasproti M. S.<sup>2)</sup> ne bom nič izpreminjal, nu, on bo toliko na boljšem, da mi bo po Tebi postal bližji. To je vse. Objemam Tebe, Mašo in Koljo.

## Pismo nekemu dečku

Svetujem ti, dragi deček, da se učiš na vso moč vse življenje od današnjega dneva pa do smrti, da bi postal čim boljši napram vsem: pestunji, očetu, mamic, bratom, hišniku, vsem, ki prideš z njimi skupaj. To ni posebno lahko. Tega se je treba učiti prav tako, kakor se učimo čitati, pisati, igrati na gosli ali glasovir. Razlika je le v tem da si lahko prilastiš vsako izmed omenjenih umetnosti in, ko jo znaš, je trud končan, — a znanost, o kateri govorim, je neskončna. Zato pa nobena znanost ne nudi toliko radosti kakor ta. Čim več se učiš, vedno bolj vesel

<sup>2)</sup> Tanjinem zaročencu.

vostajaš in vsi naokrog te imajo ved-  
to rajši. Stori tako, prosim te. Spomi-  
vaj se vsak trenutek, da moraš biti  
dober.

1909, 23. marca.

### Pismo društvu »Slavija«

Dragi bratjel

Vaše pismo me je globoko ganilo.  
Iz vse duše bi si želel biti vsaj v naj-

manjši stopnji tak, za kakršnega me  
imate.

Ne morem, da ne bi verjel v izre-  
den pomen slovanstva za zedinjenje  
ne le kristjanov, temveč vseh ljudi,  
kakor je izvrstno izrazil to misel Kol-  
lar.

Hvala za darilo.

Lev Tolstoj,

Jasna poljana, 1909, junij.

○ ○ ○

## TEHNIKA

### Železniški predor pod morjem – Največji most na svetu

#### Železniška zveza med Evropo in Afriko

Evropa, Azija in Afrika so bile spo-  
četka neločljiva celota, dokler ni slavn-  
ni Lesseps s Sueškim prekopom ločil  
Afrike od ostalih dveh kontinentov.  
Vse pa kaže, da bodo v nekaj letih  
zopet spojili kontinente, in sicer z  
gibraltarsko železnico, ki bo stekla s  
Pirenejskega polotoka pod Gibraltars-  
ko morsko ožino v Afriko — v špan-  
ski Maroko.

Ta železnica ni kakšen »triumf mo-  
derne tehnike«, ali pa nemara kakšna  
Kellermannova utopija kakor tunel  
pod Oceanom. Ne, nič takšnega. Če-  
tudi ni baš igrača prebiti tunel 400 m  
globoko pod morjem, bo vendar gibr-  
altarski predor — če ga bodo res zgra-  
dili — poprej triumf in zmaga zdrave-  
ga razuma nad bolno imperijalistično  
politiko nego triumf tehnike nad pri-  
rodo.

Človek bi si mislil takole: Simplon-  
ski predor je dolg 20 km; zgradili so  
ga že pred vojno. Od tedaj je tehnika  
silno napredovala in je danes lahko  
kos še vse težjim nalogam kot takrat.  
Če ne primanjkuje denarja, se v da-  
našnjih časih lahko zgradi že ne vem  
kako dolg tunel brez posebnih težkoč.  
Zdi se, da tale premislek drži čisto  
točno. In vendar ni tako. Ko bi držal,  
tedaj bi imeli že zdavnaj tunel pod  
Rokavskim prelivom, med Francijo in  
Anglijo. O tem kanalskem tunelu že  
desetletja pišejo in debatirajo. Imajo  
že celo vrsto načrtov, vendar pa ni-

so nobenega izvršili in ga v dogled-  
nem času tudi ne bodo, čeprav bi ta  
ali oni načrt tehnika pred desetimi  
leti prav tako lahko zmagala kakor da-  
nes. Je že tako: nazadnje pridejo ved-  
no Angleži in tako ali tako »dokaže-  
jo«, da predor pod Rokavskim preli-  
vom ne bi bil dobičkanosen. Seveda  
lahko vsakdo kmalu spozna, da so ti  
angleški »dokazi« privlečeni za las,  
zakaj takšnega osebnega in tovrnega  
prometa kot je čez Kanal, ni nikjer  
drugje na svetu. Če so danes zračne  
proge na svetu dobičkanosne, tedaj  
velja to sigurno za progo Pariz—Lon-  
don, kjer so letala vedno popolnoma  
zasedena. Potreba po brzih zvezah  
med tema dvema metropolama je  
ogromna in bi se železniška zveza  
pod Kanalom bogato izplačala. Pa  
vendar je še danes ni in je tudi tako  
kmalu ne bo.

Resnica je namreč ta, da Angleži ne  
marajo, da bi se jim mogel kdo pri-  
bližati drugače kot po morju. Angleži  
se vedno najboljše počutijo takrat, če  
imajo okoli sebe dovolj na široko vo-  
de. Prav gotovo ne brez vzroka.

Pri takih velikih načrtih mednarod-  
nega značaja ima politik vselej prvo  
besedo. Za njim šele pride gospodar  
in nazadnje tehnik. Tako je bilo spo-  
četka in tako bo še dolgo. Brez tega  
vrstnega reda danes še ne bi imeli  
dveh največjih zgradb moderne dobe  
Sueškega in Panamskega prekopa.

Kakor s kanalskim tunelom, tako je  
tudi s tunelom pod Gibraltarskim pre-  
livom. Načrte zanj je izdelal španski

Inženjer Ibanez de Ibero že pred dvajsetimi leti. In skoro gotovo je, da leta 1914. tunela ne bi bilo nič težje graditi, kakor danes. Samo politični položaj se je toliko zasukal, da je graditev sedaj bolj varna nego pred vojno. Španski in francoski Maroko sta «osvojenjena» in gospodarsko življenje se tam dokaj naglo in prav nadebudno razvija. Promet med Francijo, Španijo in njihovimi afriškimi kolonijami je čedalje večji in zahteva vedno večje brzine. Mimo teh okoliščin pa pospešuje načrt gibraltarskega tunela tudi južna Amerika. Ta je postala po vojni glavno zatočišče evropskih izseljencev, ki se v velikanskem številu izseljujejo v tamkajšnje države. Trgovina med njo in Evropo je zelo oživela in vse to zahteva naglih in udobnih zvez. Ladje plovejo prepočasi; železnica je mnogo hitrejša, zato gre za to, da zgrade železnice, s katerimi bi se čim bolj približali južni Ameriki.

Načrt je ta-le: Skozi gibraltarski tunel bi se spojile evropske železnice s severnoafriškimi. Od tod bi peljala velika transsaharska železnica do Timbuktuja, kjer bi se odcepila do pristaniškega mesta Dakarja na zapadni afriški obali. Od Dakarja je v velika pristanišča južne Amerike s parnikom ali letalom več kot polovico krajša pot nego naravnost iz evropskih pristanišč. S transsaharsko železnico se Francozi prav resno ukvarjajo in zdi se, da jo bodo začeli kaj kmalu graditi. Z njo šele bo dobil gibraltarski tunel svoj pravi pomen kot zvezni člen v najhitrejši prometni žili med Evropo in južno Ameriko.

Na najožjem kraju je Gibraltarski preliv širok samo 14 km. Ali železnica ga ne bo premostila na tem kraju kakor bi človek mislil, zakaj morje je tukaj globoko čez 1000 m in takih višinskih razlik na tako kratki progi železnica ne more premagati. Pomisliti je treba, da železnica ne zapelje v tunel šele tik na bregu; tu mora biti že globoko pod morskim dnom in do te globine lahko pripelje samo po položnih privoznih tunelih, ki jih je treba zvrtili daleč v celino. Nekaj km od obrežja se že prične tunel, ki narahlo pada proti morju, tako da je na samem obrežju že več deset metrov pod morskim dnom uvrstan globoko pod peščenimi plastmi v živo skalo. Čim globlje je morje, tem globlje se mora zvrtili tudi tunel; privozna tunela

na obeh bregovih postajata tako čedalje daljša in dražja. Skrajšati bi se ju dalo, če bi padala bolj strmo k morju. V tem primeru pa bi bilo treba močnejših lokomotiv, ki požro več električne energije in tako za trajno podraže vožnje po tunelu.

Oceanografska merjenja so pokazala, da je morje nekaj 10 km zahodno od najožjega mesta precej plitvejše. Največja globina je okoli 400 m. Seveda so se rajši odločili za prehod na tem mestu. Tunel bi se začel 15 km severozahodno od mesta Tarife na Španskem. Potekal bi v ravni črti do afriške obale, kjer bi se preril pod mestom Tangerjem in bi devet in pol kilometrov od tod prišel spet na površje. Dolg bi bil v celem 48 km, od tega bi šlo 32 km na podmorski tunel, drugo pa na privozna tunela v Španiji in v Afriki. Največja morska globina, s katero je treba tukaj računati, je 360 m. tako da bi bil tunel na najglobljem mestu 440 m pod vodno gladino.

Ta načrt pa ni edini. Izmerili so še neki drug tunel, ki pa bi bil poldrugokrat daljši od prvega. Začel bi se pri rtiču Trafalgar in bi v pohlevnem lozku tekal pod tangerskim zalivom na afriške obale. Ta tunel bi bil v celem dolg 75 km in od tega bi ga bilo 53 pod vodo. Na prvi mah se čudno sliši, da ta načrt resno tekmuje s prvim, vendar pa je to čisto umljivo, če upoštevamo, da je morje na tej progi skoro za 100 m plitvejše in da bi lahko s to globino prihranili tudi pri tunelu, ki bi bil zaradi tega cenejši v obratu, kljub temu, da bi bil daljši. Do danes se še niso odločili ne za en ne za drugi načrt; začelo se je pač tisto običajno dolgotrajno cincanje, ki ga tudi pri nas dovolj poznamo.

Kadar se bo tunel gradil, se bo delalo tako, da bodo najprvo zvrtili poseben rov od enega kraja do drugega. Ta bo imel tri metre v premeru. Za tem bodo vzporedno z njim prebili oba glavna tunela, v katerih bo tekla železnica, ki bo dvotirna. Pomožni rov bo pozneje služil za zračenje obeh železniških tunelov in pa za zasilni hodnik za paznike ter za potnike, ki bi bili v primeru kakšne železniške nesreče primorani, da se peš rešijo iz tunela.

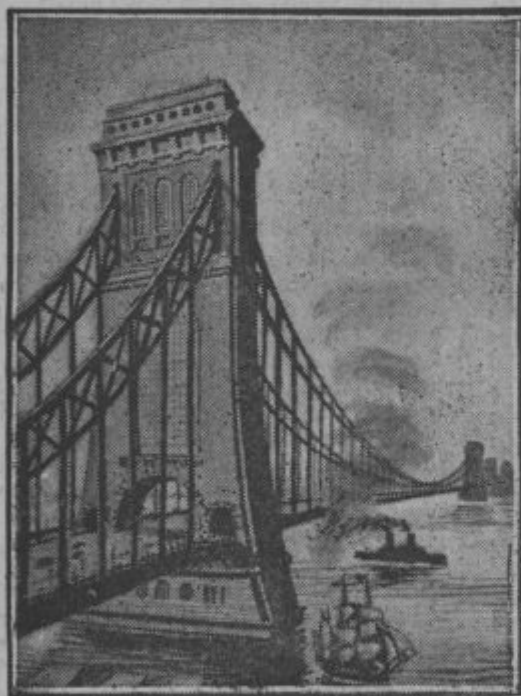
Prav zanimivo je, kako so si zamislili izvažanje razstreljenih kamenin iz tunela. Navadno te naložijo na vozničke in jih odpeljejo na prosto. Tukaj pa bi šlo to mnogo prepočasi, ker

je tunel zelo dolg. Pomagali si bodo tako, da bodo kamenje kar v rovih na drobnost zmlati, dobljeni pesek pa pomešali z vodo in ga skozi centrifugalne črpalke po širokih ceveh splavili iz tunela.

Preračunali so, da bo delo trajalo 5 ali 6 let in da bo za vsa dela treba odšteti 3 in pol milijarde dinarjev. Pogon v tunelu bo seveda električen in sta v proračun všteti že tudi veliki električni centrali, ki bosta proizvajali potrebno energijo. Vlaki bodo prevozili tunel v pol ure, oziroma v tričetrt ure, če se bo gradil daljši tunel. V

## Most čez Hudson v New Yorku

Največji most na svetu grade čez reko Hudson v Newyorku. Most bo visel med dvema ogromnima stolpoma, ki sta oddaljena 1067 m drug od drugega. Vezal bo polotok Manhattan, ki je srce Newyorka in desni breg reke Hudson, kjer se nahajajo nekatera predmestja z blizu 2 milijona prebivalcev. Doslej so vzdrževali promet čez Hudson samo brodovi, a železniške proge so speljane po tunelih, globoko pod reko. V najnovejšem času so zgradili takšen podvodni tunel tudi za



MOST ČEZ HUDSON

obeh smereh bi jih lahko vozilo po 120 na dan. 120.000 ton tovorov bi si dnevno lahko izmenjali Evropa in Afrika. To je precej in vprašanje je, ali bo Angležem v Gibraltarju prav, da bi se jim tako velike množine blaga pod nosom, brez njihove kontrole, vtihotapile z enega kontinenta na drugega, zlasti še v času kakšnih zapletljajev ali v primeru vojne. Tudi Italijani niso gibraltarskemu tunelu prav nič naklonjeni, ker bi ta precej oškodoval njihovo počasno paroplovbo v južno Ameriko. Ti gospodje bodo seveda zadnji izpregovorili, ali se bo Gibraltarski tunel gradil ali se ne bo.

osebni promet za pešce in avtomobile! Ali vse to še ne zadošča; vsi tuneli ne zmorejo več ogromnega prometa, ki polje med temi milijonskimi naselbinami.

Že sedaj je Newyork slaven po svojih visečih mostovih, ki nimajo primere na vsem svetu. Štirje taki kolosi se popenjajo iz Newyorka čez Vzhodno reko (East river) na otok Brooklin, ki je najobsežnejše predmestje ameriške metropole. Ti mostovi imajo od 500—600 m razpetine, so torej precej manjši od hudsonskega orjaka, ki bo premostil reko na najožjem kraju, to je tam, kjer je široka samo 945 m.



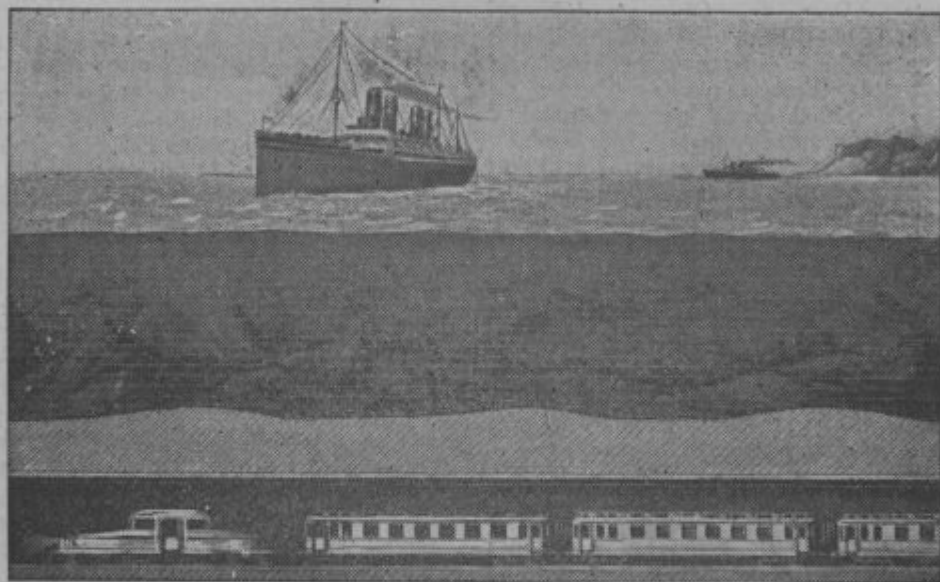
Most bo razpet toliko nad vodo, da bodo pod njim lahko vozili tudi največji parniki. Zaradi tega bo treba do mostu zgraditi velikanske položne privoze, ki bodo segali daleč v osrčje mesta. Na newyorški strani n. pr. bo moral privoz premostiti široko obalno promenado »Riverside Drive«, preden doseže most, ki je 65 m visok nad vodo.

Oba stolpa, med katerima bo visel most, sta visoka po 196 m. Napravljeni sta iz jeklenega predalčja, prevlečena z betonom in obrobljena z rezanim kamnom. Od enega stolpa do drugega bodo napeti štirje kabli iz jeklene žice. Ti kabli merijo v premeru 1 m

gova Hudsona sta namreč na tem mestu peščena in morali so kopati skoro 14 m pod vodno gladino, dokler niso zadeli na trdno živo skalo.

Most bo dovršen l. 1932. in bo veljal okroglo 3 milijarde dinarjev. Zanj bodo porabili 360 tisoč kubičnih metrov betona, 60 tisoč c. m rezanega kamna in 130 tisoč ton železja in jekla. Mimo tega bo treba premetati še 300 tisoč c. m zemlje. Kaj takšnega si more privoščiti pač samo Newyork, ki z vsemi predmestji vred šteje nad 8 milijonov prebivalcev.

Računajo, da bo most amortiziran že l. 1954. in da bo že prvo leto vozilo



TUNEL POD MORJEM (K članku na str. 270)

in so najmočnejši na svetu. Zasidrani bodo na desnem bregu v skalovju, na newyorški strani pa, kjer je peščen svet jih bodo vzdali v betonska sidra napravljena iz 115 tisoč kubičnih metrov betona. Na kabljih šele bo viselo mostišče, ki bo 32 m široko in 12 m visoko ter bo imelo 2 nadstropji. V gornjem bosta dva hodnika za pešce, 2 cesti za brza in ena cesta za počasna vozila. V spodnjem nadstropju pa so projektirana štiri tirišča za mestno železnico. Celo mostišče bo tehtalo 90 tisoč ton.

Na velikanske težave so naleteli pri gradnji temeljev za nosilna stolpa. Bre-

žezenj pol milijona avtobusov in 10 milijonov drugih vozil, ki bodo v celoti prepeljali kakšnih 20 milijonov ljudi.

*Prosvitljen človek je tisti, ki pozna svojo življensko nalogo in se trudi, da bi jo po svojih močeh izpolnil.*

*Učenjak je tisti, ki veliko zna iz knjig. Izobraženec je tisti, ki si prilasti vse v njegovi dobi najbolj razširjene metode in znanosti.*

*Nič ni slabšega od hlinjene dobrote. Hlinjena dobrote je bolj ogabna nego odkritosrčna zloba.*

L. N. TOLSTOJ

## Tolstoj in Slovenci

Ne mislimo razpravljati o prevajanju spisov Leva N. Tolstega v slovenščino: kedaj smo dobili prve prevode, kje so izšli, kakšni so po slovstveni vrednosti, kdo je prevajalec itd., niti naštevati vsega, kar se je v našem jeziku pisalo o velikem ruskem pisatelju in učitelju. Opozorili bomo samo na dva slučaja, ko je Lev Tolstoj stopil v neposredne stike s Slovenci. Bil je že dolgo na višku slave in se bližal osemdesetim letom starosti, ko sta ga obiskala na Jasni poljani dva Slovenca in sicer Bogumil Vošnjak in Radivoj Peterlin-Petruška. Oba sta bila pri njem l. 1904. Prvi nam je ohranil opis tega obiska v svoji zanimivi knjigi »Na razsvitu« (Ljubljana 1906, prvotno pa v »Slovanu«), drugi pa je poročal v »Ljubljanskem Zvonu« l. 1905. Medtem ko je Vošnjak potoval po Rusiji kot mlad inteligent, ki ga silno zanimajo socialni in kulturni problemi in se je napotil v Jasno poljano z namenom, da govori s Tolstim »o stvareh, ki so mi na srcu in ki se mi dozdevajo važne« (str. 247 citirane knjige), se je oglasil Petruška na Jasni poljani kot popotnik-poet, da vidi velikega vzornika in — če mogoče — izpregovori z njim kako besedo, ne da bi bil imel pri tem kak določen namen.

★

Zaradi tega je v prvi vrsti zanimiv razgovor dr. B. Vošnjaka z Levom Tolstim. Naš ruski popotnik je potoval po Rusiji — kakor vse kaže — precej po gosposko in z raznimi priporočili, zato je tudi njegov prihod na Jasno poljano nekam samozavesten in gosposki. V Tulji si je najel izvoščka, ki ga je lepo peljal na oddaljeno Jasno poljano. To vožnjo nam opisuje prijetno kramlajoče in pravi: »Pripeljal sem se do železne ograje in do vhoda v čisto rusko dvorjansko »usadbo«. Vrat ni več, zidana stebra sta precej poškodovala veter in zima. Zalajal je pes, čoln je bil privezan ob malem jezeru na lesen kol. Zavedal sem se, da se vozim k onemu, ki je napisal »Vojno in mir« in »Ano Karenino«, k pisatelju, ki je najslavnejši izmed vseh svojih vrstnikov, k možu, ki je podoben očaku, iz čigar ust čujejo narodj ostre, strašne obsodbe.

Vozil sem se po aleji bukev, ki vodi k nizkemu, belemu, enonadstropnemu

poslopju, ki pa ni nič podobno graščičnam pri nas. Rusija nima visokih srednjeveških gradov in ponosnih graščin. Pred leseno verando sem izstopil, na mizi je stal samovar.«

Tako smo tedaj na Jasni poljani. Ker je Tolstoj pri delu, gre naš popotnik na izprehod. Krene v vas in stopi v kmečko izbo »nizko in ozko; v oglu ikone, ob steni lesena klop, skupno ležišče, velika peč in ob peči samovar«. Tu mu pripovedujejo kmetice, da Tolstoj ne dela več na polju kakor prej, a skoraj vsak dan prihaja v vas in se pogovarja z mužiki. — Vošnjak vidi na lastne oči, kako bedno žive mužiki. »Rodbina šteje petnajst ljudi, zemlje pa je samo ena desetina!« Kako je umel Tolstoj pisati o tem! »Zemlje je premalo!« Bilo je to jedro ruskega problema. Danes vemo, da so bili dogodki od l. 1917 in dalje le mogočna, razbrzdana delitev zemlje, ki je bila tisočletja nepravično razdeljena . . .

Naš popotnik se vrne k dvorcu, kjer vidi z bistrim očesom, da je »gospodar slaven mož, ali za gospodarstvo se gotovo mnogo ne zanima«. Park je prepuščen naravi in »vse je neprisiljeno, naravno, in priroda vzbuja veselje k delu in filozofičnemu razmišljanju«.

Naposled pride Tolstoj. »Bradat, upognjen starec se je bližal brzih korakov verandi in nenadoma je stal pred menoj Lev Tolstoj. Njegova postava je bila sključena, predstavljal sem si ga višjega, kajti srednje rasti je. Nosil je kurtko, kratko jopo iz grobega temnega sukna, opasano s preprostim pasom okoli ledij, in visoke škornje. Njegova fizionomija ni klasično lepa; nos ni raven, ampak ploščnat in na koncu širok; njegove ustnice so nekoliko predebele, orjaško pa je njegovo visoko, lepo čelo. Belkasta dolga brada obkroža ta obraz, poln resnega človekoljubja. Čudne so njegove oči, male, mirne, ali silno svetle; včasih se vbojejo v gledalca kakor ostril konec sulice. Glava je veličastna, ker so te njegove poteze tako preproste in se odraža na njih neka trpka miloba, polna krščanske strpljivosti. Na videz so te poteze trde, prav za prav pa so silno mehke, skoraj ženske. Njegov glas ni niti mehke niti trd, toda z veliko točnostjo izraža čuvstvo, ki vlada dotični trenutek v njegovi duši.«

Tako imamo pred seboj slavnega starca. Tolstoj je vzel gorjačo in del na glavo belo kapo, kakršno nosijo tu na deželi lovci. Povabil ga je na izprehod in med njima se je razpredel zanimiv razgovor. Vošnjak je dejal, da pripada narodu, ki ga neusmiljeno zatirajo mnogo silnejši narodi in sosede. Tolstoj je odvrnil:

»Politična borba je po mojem mnenju nepotrebna in škodljiva, ker odvrča človeka od duševnega življenja in od stremjenja za onimi cilji, ki so skupni vsemu človeštvu.«

Tolstoj vidi rešitev v religioznosti. »Kdor veruje v Boga, veruje tudi v človeka in človeštvo.«

Razgovor preide na vprašanje, kaj vodi narode v medsebojnem življenju: sovraštvo ali ljubezen? Vošnjak navede učenega Gobineauja, Tolstoj pa trdi, da so vsi ljudje enaki in da mora medsebojno življenje narodov prevevati ljubezen. Če je bilo dozdaj sovraštvo med njimi, ni treba, da bi bilo vedno. Vošnjak trdi, da ljudje ne morejo živeti brez države, ker bi se sicer pobili med seboj; celo v najkulturnejšem človeku je še skrita bestija, ki lahko vzdviha. Tolstoj pravi:

»Neki notranji glas, kateremu se moram pokoravati, mi pravi, da bo človeštvo živelo srečneje, ko vseh teh raznih spon ne bo več. Mnogo mužikov-preseljencev živi v Sibiriji brez države. Volijo si sami svoje staroste in sodnike.«

Nato preideta na naše probleme.

»Odkrito Vam moram priznati,« pravi Tolstoj, »da ne razumem vaše jezikovne borbe v Avstriji.«

»Dovolite mi, da Vam jo razjasnim s praktičnim vzgledom. Bili so med Slovenci sodniki, ki obtožencev niso razumeli, ker so bili trdi Nemci. Mnogo obtoženih je po krivem obsojenih. Ker Nemci niso hoteli priznati pravic slovenskemu jeziku pred sodiščem, je moralo mnogo ljudi trpeti po nedolžnem. Borba se ne tiče samo jezika, nego je tudi gospodarskega in kulturnega značaja. Nemci so tovarnarji in uradniki, Slovenci pa delavci, pisarji in slugi.«

»Sreča za vas, da vaši ljudje niso tovarnarji. Kot delavci živijo srečneše. Živeti je treba brez borbe, v miru. Bojevitji nacionalizem je velika nesreča.«

»Kak svet pa dajete Slovincem, Lev Nikolajevič? Nam se godi velika krivica.«

»Ako ste trdno prepričani, da se vam godi velika krivica, potem se ravnajte po mojem načelu: Ne plačujte davkov, ne služite kot vojaki, ne udeležujte se političnega življenja, sploh ne upoštevajte več države! Ta svet sem dal tudi nekemu indijskemu bramanu. Nu, ko boste pa vi dovolj silni, potem boste tlačili druge. Ne morem se ogrevati za politični nacionalizem, ker vidim, da oni, ki so bili prej zatirani, pozneje sami zatirajo druge. Za zgled vam lahko navedem Madžare. Borili so se za svojo svobodo, da bi mogli pozneje tem lažje zatirati svobodo drugih.«

To je v glavnem razgovor slovenskega intelektualca s Tolstojem. Kaže nam, kako dosledno je jemal Tolstoj svoje moralne ideje in nazore. Le če poznamo ves svetovni in življenski nazor Leva N. Tolstega v tej dobi, nam bodo umljivi sicer na videz nemogoči nasveti jasnopoljanskega učenika.

Naš popotnik je bil nato povabljen k zajtrku (po našem kosilu) in upeljan v rodbinski krog.

»Ko sem se poslavljaj od Tolstega, me je prosil čisto po krščansko odpuščenja, ker je tako ostro obsojal moje mnenje. Stisnil mi je roko in rekel: »Proščajte.«



Petruška je prišel na Jasno poljano bolj slučajno, na poti iz Moskve proti Odesi. V Tulji je namreč opazil, da je blizu Jasna poljana in je krenil tja s skromno željo, »ogledati si vsaj kraj in bivališče tega slavnega ruskega pisatelja«. Pride tja zvečer in prenoči v vasi pri kmetu Tarasu Vakanovu. Zjutraj krene h graščini in sede na klop pod »lipo revežev, kakor so jo nazvali ljudje, ker tam čakajo bedni tolažilnih besed in pomoči od dobrega grofa«. Ko se pojavi grof Tolstoj, stopi k njemu in mu pove, kdo je in odkod. »On mi poda dobrohotno roko in reče prkarat »zdravstvujte«. Storil je to s tako prisrčnostjo in tako veselo je vprl svoje mehke, svetlobne oči vame, da me je takoj minila vsa nerodnost in bojazljivost in sem se čutil pri njem kot pri starem znanцу.«

Njun razgovor ne podaja nič posebnega. Prav takrat je Tolstoj sestavljal svojo zbirko »Misli modrih ljudi« in pripravljaj za fisk povest »Hadži Murat«. Ves ton njunega razgovora je bil oresrčen, domač. Ko mu je Petruška

povedal, da je Jugoslovan, je Tolstoj navedel nekaj bolgarskih in srbskih listov, ki jih čita; »iz nadaljnjih njegovih besed spoznam, da mu je natančneje znano le izvenavstrijsko jugoslovanstvo«. (Glej »Ljubljanski Zvon«, XXV. letnik, str. 495).

Zanimivo bi bilo vedeti, ali so bili Tolstemu znani prevodi njegovih del v slovenščino in koliko je poznal naše slovstvo, če ga je sploh kaj poznal. Vsekakor so najboljši prevodi Tolste- ga izšli stoprav po njegovi smrti (Vladimir Levstik, Jos. Vidmar i. dr.).



VHOD V JASNO POLJANO

T. A. BARNES

# LOV NA AFRIŠKE SLONE

Z'lesorezi E. Justina

Ko se spominjam dobrih in slabih doživljajev v Afriki, kamor sem se podal pred tri in dvajsetimi leti, se mi zdi, da so se mi najbolj zarile v spomin dogodivščine z lovov na slone. Nisem jih lovil za zabavo, marveč zato, da sem se lahko preživel. Življenje brez strelje, pustinje z raznovrstnimi živalmi — vse to je preveč mikalo mojo nemara hudo romantično naturo; tako so mi ti dogodki ostali še najbolj v spominu.

Iskaje dobro slonovino in redke živali, sem zašel često na razne oddaljene konce pustinj in doživel marsikako pustolovščino. Prehodil sem britsko in portugalsko ozemlje v Njasi, portugalsko Zambezijo, bivšo nemško Vzhodno Afriko, severno Rodezijo in pragozdove v Kongu.

Po mojih izkušnjah ga ni kraja v današnji Afriki, ki bi ga lahko primerjali z Iturskim pragozdom in s pokrajina-



mi, ki leže odtod na jugu in severovzhodu. Mislim, da se v teh ogromnih šumah dobe rekordni slonovi čekani, saj so tu cela ozemlja, kamor še ni stopila noga belega človeka. Mar ne zveni slonjemu lovcu kot najsajši obet, če povem, da so tu slonovi čekani, ki tehtajo 120 kg?!

Kaj pa, lov v gostem pragozdu je težko in nevarno početje. Ali če imaš

Na začetku l. 1905 je Sir E. Ray Lankester, takratni ravnatelj Prirodopisnega muzeja v Londonu, razpisal dobavo slona, ki meri 3.30 m. Koža mora biti cela, da jo lahko nagačijo. Več afriških lovcev je odklonilo to težko nalogo. Naposled sem se odločil jaz in podpisal pogodbo, čeprav ne baš lahkega srca, zakaj zavedal sem se dobro ogromnih težkoč. Vzlic temu sem se brž



dobre živce, primerno opremo in težko puško, se dajo mnoge težkoče premagati. Tembolj, ker v pragozdu ni proslule afriške vročine in žee, vrhu tega lahko uloviš razne redke zveri. Na severni strani tega pragozda žive pritlikavi sloni, ki so nemara še zanimivejši od slonov, ki so jih odkrili pri Jezeru Leopolda II. in v močvirju francoskega Konga.

lotil priprav, da bi šel na lov za »očetom vseh slonov«.

Preden sem odšel, sem dobro vedel, da je malo slonov, ki bi imeli 3.30 m. Na ozemlju severne Rodezije, kjer sem se takrat mudil, je sicer bilo dokaj velikano, več nego v drugih afriških pokrajinah, saj so merili 3.15 do 3.25 m, vendar je muzej zahteval predpisano višino in je veljalo najti eksemplar, ki

bo primeren. Ker pa sem že vzel to nalogo nase, sem odrinil iz Fort Jameson v severni Rodeziji v spremstvu svojih običajnih spremljevalcev na lov. S seboj sem vzel razen običajnih priprav za taborenje veliko mesarskih nožev in brusov ter štiri tovore soli in živeža.

V teku dveh nadaljnjih mesecev sem ustrelil več velikih slonov na portugalskem ozemlju in v Rodeziji, vendar ni noben meril 3 metre 30 cm. Zato sem že postajal razočaran in sem sklenil, da preložim taborišče v dolino reke Bua v zapadnem delu Niaskega ozemlja. Utaboril sem se v majhni vasi na robu velikega travnika, ki je bil bujno pokrit s cveticami. Ker je bilo v avgustu, so bile noči in jutra jako hladna; na obrežju reke, kjer so se sloni napajali, je uprav mrazilo. Vsako jutro sem hodil v smeri rečnega toka, nadejajoč se, da najdem sledove slonov. Tako sem prišel nekega jutra prav zgodaj. Spremljal me je domačin Kamvendo. Le-ta mi je bil storil že marsikavo uslugo v lovu na slone, ker je izvrstno sledil stopinje. Imel pa je to napako, da se ga je češče tako »nakresal« z domačim pivom, ki ga je pil kar iz škafa, da v takem stanju ni bil za rabo, dasi se je sicer vedel dostojno.

Zgornji del solnčnega obroča se je pravkar dotikal obzorja, ko sva stopala po odprtem, z meglico pokritem travniku, skrbno motreč različne stopinje, ki so vodile k' reki. Takoj sem opazil, da je imel Kamvendo težko noč za seboj, vendar je kazal najboljšo voljo, da se postavi s svojimi zmožnostmi. Sumljivo naglo je hitel nekoliko pred menoj in je iskal sledov slonovih nog. Takrat je bila še gosta megla, vendar sem ga razločil, ko se je bil naglo spustil na kolena in komolce ter je začel urno lezti po tleh, upiraje pogled v neko oddaljeno reč, ki je zbog megle nisem mogel doledati. Kamvendo je, kaj pa, vedel, da iščem posebno velikega slona, vendar mi je bilo zagonečno, čemu neki se plazí po vseh štirih po prostem travniku brez dreves, kjer bi se bil še zajec težko skríl. Nekaj trenutkov sem ga zrl, kako leze v meglo; sluteč, da utegne vendarle biti vmes kaj posebnega, sem jel teči za njim. Ko sem bil blizu, sem brž opazil, zakaj se moj lovec plazí tako počasi in onrežno: v bližini 30—40 korakov se je videla iz megle postava velikega slona, ki se je počasi gibal in pihal iz nozdrvi

oblak belega dima. Ta nenavadni pojav je zakrivila hladna megla. Za ubogega Kamvendo pa je bilo to preveč: njegova od pijače zmedena glava je videla kdo ve kakšno pošast, zato je padel na kolena in je na videz boječe tipal pred sabo, v resnici pa je kmalu spoznal, da sva v bližini pravega pravcatega hrusta med sloni, kakor ga je redkokdaj videti; njegovo vedenje me je potem še dolgo zabavalo.

Takrat pa sem — venomer zroč na slona-velikana — preizkusil smer vetra in se pripravil na strel. S'on se je očitvidno že napil vode; zdaj je trgal z rilcem cele šope trave in si jih nosil v gobec, potem ko je bil nekajkrat tlesknil s travo ob čelo, da je stresel prst s koreninic.

Nekaj minut sem ga gledal, uživajoč v njegovih zares orjaških obrisih, nato pa sem se približal s svojo dvocevko na pet in dvajset korakov ter izstrelil na obe cevi v smeri k njegovi levi lopatki. Slon se je začudo nagloma znašel v novem položaju in je urno izginil v bližnjem gozdu, še preden sem mogel tretjič ustreliti.

Kamvendo, ki se je jel v svežem jutranjem zraku malce trezniti, in jaz nisva bila lena: jadrno sva se bila spustila za plenom. Ker je ogenj sežgal na daleč razno dračje po gozdnih tleh, ni bilo težko slediti slonovih korakov, čeprav so se sledovi često križali s sledovi drugega slona ter je bilo treba napeto paziti. Če sva bila malce zgrešila pravo sled, sva se morala takoj vrniti. Preplašeni slon je prevall precej poti; nekaj kilometrov je kri tu in tam označevala njegovo pot.

Hodila sva od solnčnega vzhoda. Sredi dopoldneva sva prispela v gosto šumo, kjer se nama je po hudi vročini kaj priliegla hladna senca. Tu sva najprej malo pojužinala in si odpočila. Pravkar sem zadrimal, kar me predrami glasen vzklik: »Ndževo, Bvana« (»Slon, gospod!«).

Lovcem slonov sta ti besedi kakor konju pok z bičem: v hipu sem bil pokonci in sem poslušal ali kje prasketajo veje, kakor je bil trenutek preje slišal Kamvendo.

In res se je čulo, kako se giblje trava in listje — prihajal je slon vse bližje in bližje. Ker je pihal veter proti nama, sva lahko ostala na mestu, skrita za gosto grmovje. Ko sva malce odgrnila veje, sva ugledala v bližini ogromnega hrusta, v katerem sem spoznal najinega

jutranjega znanca. Z njim je šel znatno manjši slon.

Velikan je korakal počasi; ko se je bil ustavil kakih dvajset korakov blizu pod velikim drevesom, sem lahko dobro razločil dve progi sesedle krvi — posledico mojega strela v lopatko. Ker pa je zdaj stal z glavo nasproti meni, je veljalo hiteti. Oprl sem se s puško ob sosednje drevo, natanko nameril in sprožil. Hrust se je zvalil na tla kakor vol, ki ga udariš s sekiro, zakaj zadel sem ga naravnost v možgane. Ko sem stopil k njemu, sem lahko brez mjenja že s samim pogledom ugotovil, da sem naposled vendarle pobil »očeta vseh slonov«, kakor sem ga iskal. Njegova čekana, čeprav silna in zaobljena, pa sta me razočarala, ker sta bila skrhanana in je vsak tehtal komaj nekaj čez 18 kg.

V danih okoliščinah je bil to zame vrlo srečen trenutek. Vrnil sem se v taborišče, zakaj pravo delo me je šele čakalo: za prepariranje slonove kože v enem kosu so komaj zadostovale moje močji in močji mojega osobja.

Ob solnčnem zatonu sem prispeel k šotorom, vendar sem se lahko šele naslednje jutro vrnil k truplu. Z menoj je prišla skoraj polovica okoliških prebivalcev, ki sem jih bil zvalil tako, da sem jim obljubil za plačilo slonovo meso.

Ko sem se utaboril na novem mestu, sem dognal, da je najbližja voda oddaljena nekaj kilometrov. Zato sva se domenila z vaškim poglavarjem, da mi bo vsak dan pet in dvajset žensk — vsaka z veliko lončeno posodo — prinašala neizogibno vodo. Nato sem vedel nekaterim možem, ki so se spoznali v posel, da naj začnejo snemati kožo, medtem ko so morali drugi na prisojnem mestu očistiti zemljo trave in grmičevja ter napraviti nizko ogrodje, na katerem naj bi se sušila koža, ko jo bomo lahko nategnili.

Slon je bil visok 3.45 m in je meril v obsegu 5.35 m, dolg pa je bil 9.15 m. Samo uho je imelo premer 1.42 m. Velikanu smo oprezno slekli kožo, delo, ki nikakor ni bilo lahko; zlasti glava je delala hude preglavice. Drugega dne, ko je bil zgornji del kože že slečen in se je razgalil pred nami ogromen drob, smo morali odstraniti želodec, meso, nožne kosti in rebra, da smo lahko truplo obrnili. Saj je velikan tehtal več ko 6 ton in ga nismo mogli poljubno obratiti. Vsi navzoči so bili vpreženi v to

delo. Ljudje so gomazeli kakor mravlje okoli mrhovine. Meso je namreč zvalilo k delu več sto črncev, ki so proti svoji navadi tako pridno sukali nože in sekire, da je postalo že nevarno za posameznika. Sredi tega nepopisnega vrvenja je nenadoma nekaj počilo in bruhnilo v zrak, kakor če lokomotiva izpusti paro: napihnjeni želodec je počil pod noži in plini so udarili s tako silo na dan, da so vrgli kvišku vso želodčevo vsebino s krvjo vred, kar je moje črnce obilno poškopilo. Ob solnčnem zatonu je bilo truplo obrnjeno na drugo stran in pripravljeno, da mu tudi s te strani snamemo kožo. Naslednjega dne sem lahko zadovoljno gledal kožo, ki smo jo obesili na ogrodje. Zdaj je bilo treba obrati še preostalo meso in kosti, zlasti na glavi, ki je zahtevala posebno skrb. Hkrati smo kožo konzervirali tako, da smo jo dobro nasolili in pomazali še z drugimi kemičnimi pripomočki.

Pod vročim solncem se je dokaj naglo sušila; čez teden dni se je bila že za polovico skrčila in smo jo lahko zavili ter položili v nalašč za to pripravljeno skrinjo ter jo prepeljali v Fort Jameson. Prenos ni bil lehak. Po nekod smo morali v ta namen posebej pripraviti cesto. Štirideset mojih najboljših nosačev je bilo zaposlenih pri prenosu. Ko smo dospeli tja, je bila koža že toliko suha, da bi jo bili lahko prepeljali na obrežje, vendar sem jo iz previdnosti obil s 25 l ricinovega olja, da ji ne bi prišli blizu razni škodljivci, nato sem jo dal sešiti v dokončen ovoj.

Pa tudi to še ni bilo zadnje, zakaj nenadoma ni edina transportna družba v tem kraju dobila nosačev za to pošiljatev ter se je celo uradno dognalo, da je pretežka za prenos. Precej časa je ležala na poti blizu mesta, dokler se Ačevji po posredovanju mojega prijatelja, ki je bil med njimi zelo priljubljen, niso vendar le opogumili in jo naložili. Po 350 km dolgi poti jo je nosilo 40 nosačev pod poveljstvom izkušenega vodje, oddelek mož s sekirami pa je šel naprej, da so čistili pot in sekali veje in grmovje. Nekaj tednov sem bil s svojim prijatelji vred v strahu, da se utegne vodja vrniti s poročilom, da so nosači pobegnili. Nu, pa je koža vendarle srečno prispela k reki, kjer so jo naložili na barko in prepeljali po dolgi poti na Angleško. To pa še tudi ni vse. Ko so nagačen izvod prepeljali, pred vrata

South Kensingtonskega muzeja, so videli, da ga ne spravijo v poslopje in so jih morali zidarji razširiti. Nu, pa vse to mi ni moglo vzeti dobre volje in sem šel naslednje leto spet na lov ter doba-

vil za London podoben eksemplar z znatno težjimi čekani.

O nekaterih novih nezgodah in dogodivščinah na mojem lovu na slone pa še prihodnjič kaj.

Vítězslav Hálek

## Pred 63. leti v Beogradu

*Češki pesnik Vítězslav Hálek je l. 1863. potoval po balkanskih deželah. Ob tej priliki je posejil tudi Beograd. O tem potovanju je pisal za dnevnik «Národní Listy» zanimive podlistke, ki so pozneje izšli v njegovih zbranih spisih. Iz teh posnemamo opis Beograda v šestdesetih letih, ki utegne zlasti v sedanjem trenutku zanimati naše čitatelje. Marsičesar seveda ni več, kar pa je ostalo, utegne uganiti čitatelj sam.*

### Splošen položaj

Ne bom najprej opisoval lego mesta in kar je z njo v zvezi. Raje seznanim čitatelja s posebnostmi ljudskega značaja in mravov, kakor so se mi kazale za časa mojega bivanja v Srbiji. Pri tem pa moram opozoriti na neko razliko. Ni vse srbsko, kar v današnji Srbiji smatrajo za srbsko. Kakor so me začudili čisto srbski nravi, tako mi je postalo neokusno, da, zoprno, kar srbska vlada v srbskem imenu vceplja ljudstvu: Čehi smo vajeni, da gledamo na južne Slovane nekam zadovoljno; še nedavno, ko se je naš narod boril za svoj obstoj, smo videli v Srbiji in v njenih junaških dejanjih tako rekoč urednično to, kar se je nam samim videlo nedosežno.

Če pa si naš človek malo zblížjega ogleda sedanji javni ustroj in opazi v njem sestav najbohotnejše birokracije; če vsaj malo spozna zvijače mogočne špijonaže in preoblastne žandarmerije; če izve, da vladajoči krogi smatrajo za pravega patrijota samo tistega, ki dela tej špijonaži usluge, — tedaj se prestraši, zleze vase in se z grozo vpraša: Ali je to tista Srbija, ki sem si jo doslej zamišljal kot Čehi, ali je to svoboda, ki je bila s toliko krvjo rešena iz turških okov? Je-li to tisto, za kar je krvavela cela generacija najplemenitejših Srbov, samih dičnih junakov?

Čehi imamo v svojem površnem pojmovanju Srbije (mislim sedanjo kneževino) napačne pojme. Iz same Srbije ne sme nihče pisati resnice o vladajočih razmerah. Špijonaža je že zdavnaj odpravila pisemsko tajnost in vrže iz služ-

be ali požene čez mejo vsakogar, kdor bi hotel poročati tujim listom o pravem stanju stvari. Tiskovna svoboda je v sedanji Srbiji tako zatirana, da se uredništva le redko kdaj in s težavo odločijo, da bi objavila kak dopis iz srbskih občin, kjer se le rahlo kritizira občinska uprava. Zato pa smejo kar najpodrobnejše pisati o dogodkih v Avstraliji in na Kamčatki ter o čudnih rečeh vsake bire in baže.

Srbski časnik se ne drzne vzbuditi niti *sumnje*, da bi hotel vzeti na rešeto sedanje razmere v Srbiji. Špijonaža gre tako daleč, da se njen organ postavi na javno mesto in hvali z največjimi slavaspevi sedanjo vlado in vladavino. Gorje onemu, ki bi hotel ugovarjati ali vsaj priznati, da ima o tem kakšno drugo mnenje. Ovaduh se takoj poistoveti z vlado in kdor njega žal, krši javni red.

Pozneje bom to podrobneje dokazal. Za sedaj bodi omenjeno samo to, da so nekega zdravnika v Smederevu odpustili iz državne službe zaradi same domneve, da je dopisoval češkim listom. Srbska vlada si je vzdrževala za drag denar na Dunaju človeka, ki je imel nalogo, da pregleda vsa pisma iz Srbije. Hoteli so za vsako ceno izslediti dopisnike, vendar jim to niti za Schmerlinga ni uspelo.

Bi sem zavoljo potnega lista pri beograjski policiji. Pri nas niso bile niti za Bacha take razmere; policajev je toliko gomazelo, da me je postalo strah. Hoteč posetiti turško trdnjavo, sem stopil na policijo po dovoljenje. Podrejeni uradnik me je sprejel milostno kot bi



dajal avdijenco in sluga me je moral nekajkrat prijaviti, ker se «gospod» ba je še ni vzdramil iz popoldanskega spanja — v uradu.

Prosim čitatelja, da dobro razlikuje. To, kar je čisto srbskega narodnega, bom opisal s tisto spoštljivostjo, ki jo čutim nasproti temu; toda hkrati čutim, da mi nedostaja barv, s katerimi bi opisal svojo indignacijo nad žalostnim stanjem sedanjega javnega «reda».

mara priseljenca, ker vidi v njem človeka, ki je prišel samo zaradi tega v Srbijo, da bi si nabasal žepe. Obogatelega tujca črti in mu zavida, zato pa naziva vse tujce — Švabe. Tudi Čehi niso pri tem izvzeti, da, niti Srbi katoliške vere ne. Švabi so pri njem vsi, ki niso pravoslavni in bivajo onkraj Dunava.

O slovanski vzajemnosti vedo Srbijanci skoraj toliko kot nič. Zato pa ve-



*BEOGRAD S SAVSKE STRANI*

### **Patrijarhalni običaji — Beograjčani med seboj — — Srbijanci in tujci**

Družabni značaj Srbijanca je čisto patrijarhalen. Na ves svet gleda kot Srb in pri njem samo to kaj velja, kar ima kakšen stik s srbstvom. Potepanje, ki ga opažaš pri zapadnih narodih in ki često tudi naše rojake požene v svet, je Srbijancu docela neznano; saj ne bi mogel niti razumeti, kako naj bi kdo zapustil domovino in se zaradi kruha naselil kje drugje. Človek brez doma mu ni človek in v vsakem tujcu vidi potepuha. Zato Srbijanec ne čišla v Srbiji naseljenih tujcev in če jih tudi na videz spoštuje, je to spoštovanje vselej bolj vnanje. V svojem srcu ne

do tem več o Parizu in si kaj radi pripovedujejo, kaj so ondi videli ali slišali.

Njihov odpor proti tujcem — tudi nasproti Čehom — odobravam, zakaj res so se vsi tujci zaradi tega preselili v Srbijo, da bi ondi obogateli. Ta samozavest je pač najvarnejši jez za ohranitev srbske individualnosti. Ne da se pa odobrži, da so tako ozkosrčni tudi nasproti priseljenim Hrvatom. Sedanji največji srbski dramatik Matija Ban živi n. pr. blizu Beograda, vendar se Srbijanci še niso toliko pomirili z njim, da bi ga smatrali za svojega, vse zbog tega, ker se ni rodil v Srbiji.

Dejal sem že, da je srbijanski družabni značaj čisto patrijarhalni. Če se srečata dva njihova človeka, se pozdravita bodisi kot člana iste rodbine bodisi

kot brata. Preden preideta k pravemu razgovoru o splošnih zadevah, se temeljito izprašata o vseh rodbinskih članih. Tak uvodni razgovor traja nekaj minut. Slišimo ga vselej, če se sestane-ta dva znanca na ulici.

«Kako se imaš?» — «Hvala bogu.» — «Kako tvoj oče?» — «Hvala bogu.» «Kako tvoja mati?» «Hvala bogu.» In zdaj vprašani stavi ista vprašanja tovarišu. Ko sta se tako do dobra izprašala o zdravju, še nista zadovoljna. «A kako si drugače?» «Hvala bogu.» «In kako je tvoj oče drugače? — »Hvala bogu.» — «In tvoji otroci?» — «Hvala bogu.» — «Nu, torej hvala bogu!»

Sele sedaj sledi pravi razgovor.

Občutek patrijarhalnosti spremlja Srbijanca tudi v tujino. Kadar pripoveduje o tujini in čeprav je bil sam ondi, ima njegovo pripovedovanje tak ton, kakor če človek pripoveduje o velikem mestu, ki ga je prvič videl. Včasih ti ta preprostost prija, drugekrat se ti vidi smešna.

Kakor moram pohvaliti samozavest Srbijancev nasproti inozemcem, tako nehvalevredna, da, pogubna se mi zdi njihova lenoba in popolna ravnodušnost nasproti delu. Srbijanec se huduje, če ima tujerodni priseljenec poleg njega lep sadovnjak, krasno obdelano polje, dobre vinograde. Ni pa mu do tega, da bi bil tekmoval z njim in s svojim lastnim delom omejil tujčev vpliv. Na prvi pogled razločiš domačinovo polje od polja kakega priseljenega tujca. Srbijanec komaj malo razbrska prst in jo malce zrahlja, poseje pa le toliko kolikor sam neizogibno potrebuje. Za drugo mu ni mar. Medtem ko tujcu obrodi enako zemljišče desetkrat toliko kot domačinu ali še več, je domačinova najrodovitnejša gruda neobdelana. Pametna beseda doslej še ni našla njegovih ušes. «Pa saj mi ni treba več,» vam odgovarja domačin, in to načelo je splošno. Treba pa je uvažiti, da so bile še nedavno na fleh Srbije kaj nesigurne razmere; domačin ni bil varen ne imetja ne življenja. Raje je videl ledino nego po Turkih opustošeno polje. Vendar to ne sme več veljati za izgovor.

## Pogrebi in ženitovanja — Izlet na Avalo — Cigani

V nedeljo dopoldne vidiš v Beogradu vedno več veselih povork: svatje gredo po ulici. Spredaj stopajo po navadi

štirje citraši v narodnem kroju, vsi ozaljšani s številnimi trakovi, in svirajo koračnico. Nato se vrste ženin z nevesto družice in mladeniči, vsi z neprizganimi svečami v rokah. Taka povorka po navadi naglo koraka. Priznati moram, da so se me svatovski spre vodi dojmili jako prijetno. V tej tih godbi samih strun, v tej povorki brez hrušča in vzklikanja, je nekaj čistega, sramežljivega. Vedno sem se z veseljem ustavil, ko sem jih videl: pri nas nimajo svatje nič tako nežnega, skrivnostnega.

Zal da mnogi Srbijanci že opuščajo ta zares poetični običaj. V Beogradu velja že za preprostega in kdor se šteje med gospodo, ima veliko hrupnejšo svatovščino.

S posebnim pompom se vrši v Beogradu pogreb devojk in mladeničev. V tem primeru vidijo v pogrebu ženitovanje in pripravijo mrliča tako, kakor da bi šel k poroki. Okrase ga kar najobilneje z zlatom, srebrom, cveticami in svilo. Pri Srbijancih je — kakor na jugu sploh — običaj, da nesejo nezaprto rakev k grobu, zaradi tega jo lahko tolikanj okrase. Krste ne nosijo na ramenih, marveč z rokami spodaj, torej nekako v legi kolena, da bi se lahko vsakdo mrliča do dobra nagledal.

Srbijanci vidijo v pogrebu samecv pravo ženitovanje. Zenin je smrt. Lahko je poljub tega ženina prvi in edini, ki ga dobi; jaz vsaj nisem videl, da bi bil kdo mrtvo deklco poljubil. Pri bogatih pogrebščinah vlada nepopisno razkošje. Vsakdo, kdor se ga udeleži in čeprav bi bilo ljudi na tisoče, dobi voščeno svečo. Mrliča zaneso v cerkev in se tam toliko časa mude pri molitvah, da vse sveče zgore. Sele sedaj pokrijejo krsto in spuste mrliča v grob. Vendar še ni vse končano. S pokopališča se vrnejo pogrebci na pokojnikov dom, kjer se goste včasih do zgodnjega jutra. Skratka — tak pogreb je prava svatovščina. Med mojim bivanjem so pokopali devojk iz odlične hiše in jih je stal pogreb baje sedem tisoč. Sodelovali so vsi beograjski pravoslavni popi, za krsto so šli učenci vseh šol in ogromna ljudska množica. In vsi so dobili dvakrat sveče!

Toliko o pogrebi.

S prof. Šafařikom sem šel na Avalo, razvaline, ki leže nekaj ur od Beograda, odkoder se odpira z vrha najlepši razgled na široko Srbijo. Kamorkoli

pogledaš, vse je valovito, Avala pa je sredi teh valov najvišji hrib. Odtod vidiš Savo in Dunav, največji del Srbije in ogrsko ravan, ki se izgublja v sinjini obzorja. Okrog teh razvalin radi krožijo orli. Streljali smo na nje precej gosto, a brez vsakršnega uspeha.

Izlet na Avalo traja ves dan in moraš vzeti hrano s seboj. Mi smo si najeli spodaj cigana in ko smo se vrnili s pregledovanjem razvalin in z lova, nam je le-ta pripravil cigansko pečenko. Naložil je na raženj nekaj vrst mesa in ga obilno obložil s slanino; to se potem cvre na ognju. Vonj in okus tega mesa prekaša vse, kar dobrega sem kdaj jedel; sodil bi, da ciganski okus ni baš slab. Povedati moram še kaj o ciganski vasi, v kateri smo se bili ustavili med potjo. Vas obstoji iz kakih dvajset šotorov, čijih prebivalci so se napol nagl izprehajali pred šotori. Bile so po večini ženske, zakaj možje gredo podnevi na lov, ribarit ali krast. V nekem šotoru je bilo prav posebno živahno. Bil je poglavarjev šotor. Zbrale so se žene in od sile živahno debatirale. Deca in doraščajoč naraščaj obeh spolov se je podil po polju za šotori, nekateri pa so se vodili za roke, kakor da bi o čem resnobno razpravljali — po večini v oblekah Adama in Eve.

Na povratku nas je dobil dež in smo se bili morali zateči v gostilno, ki se imenuje «mehana». Nič ni bolj preprostega ko taka-le mehana. Štiri prazne stene, zgoraj v stropu velik dimnik, spodaj na hlovnatih tleh ognjišče. Panji okoli ognja ti nadomeste sedež in na njih smo sušili premočeno obleko. Vse, kar lahko dobiš v taki-le mehani, je črna kava. O prenočišču ni besede, saj je potovanje po Srbiji sploh sila težavna zadeva. Če hoče kdo prenočevati na vasi, mora v občinsko hišo, kjer pa je treba najprej vse osnažiti. To se opravlja zelo smešno. Župan pokliče v tak prostor vaške pse in jih sili, da se tu valjajo; ko so odnesli iz sobe, kar so mogli, se lahko vležejš in počivaš. Zares, najboljša živa krtača in česalo!

## Kulturno mrtvilo — Gledališče Prosveta

Človek ne bi niti verjel, kam vse pridejo raznaševalci nemške kulture, in sicer s polno zavestjo, da prinašajo spas in rešitev. Tako je n. pr. v Beogradu dobra nemška protestantska šo-

la; marsikatera srbska rodbina pošilja vanjo deco, ki se tu nauči več nego v srbski šoli. Sploh beograjski Srbi prijazneje stiskajo nemštvu roko kakor bi se ujemale z njihovo narodno častjo. V Beogradu je letos nastopilo nemško gledališče z Offenbachom, Srbi so trumoma obiskali predstave in se hvalili, da so razumeli besedilo »Orfeja v podzemlju».

Samo srbsko gledališče pa ne more nikamor naprej kakor je sedaj duševno življenje v Beogradu sploh sila skromno. Ne trdim, da so Srbi krivi tega, kar je očitna posledica politične nesigurnosti in bojev; tudi ne odgovarja ves narod za grešno brezbriznost posameznikov. Srbsko narodno gledališče se namreč gradi in sega zid že nekaj sežnjev nad temelje. Toda tako sega že nekaj let, a zidovje leži nedotaknjeno. Pred leti so namreč zbrali med narodom precej dukatov za gledališče, tako da je bila zgradba skoraj zasigurana. Ali ta zbirka ni bila pod javnim nadzorstvom, izbruhnila je vstaja, obča pozornost se je obrnila na bojišče, medtem pa je izginila zbirka z vsemi dukati vred in še danes nihče ne ve, kako je z njo. In tako čaka opeka zidov beograjskega gledališča, da se dvigne malo višje; po vrhu že poganja bujna trava in nihče ne ve, kdaj se bodo zidarji lahko vrnili, da dovrše narodno delo. Med tem pa žanjejo gledališke uspehe Nemci.

Narodno življenje v Beogradu, kakršno je sedaj, ne more češkega očesa preveč zamikati. Res je, da so vsa javna poslopja pobarvana rdeče — modro — belo, vsak plot, vsaka policijska stražnica, da, vsak drog ima barve slovanske trobojnice; res je, da se uraduje po srbsko, da tudi vojnini podajajo svoja poročila v narodnem jeziku; res je, da lahko v notranjost dežele brzojaviš po srbsko (čeprav te stane to nekajkrat več kot drugod), tudi to je res, da so vojaška povelja srbska in šole vseskozi srbske — ali Srbija s svojim sedanjim despotičnim sistemom dokazuje zelo zgovorno, da je vse to narodno življenje laž in krinka, pod katero se tem varneje skriva absolutizem, čim težje mu lahko srbsko oko pogleda v karte.

Ondi, kjer ni narodno življenje hkrati tudi svobodoljubno, imajo tuji šarlatani obilno žetev. Tako ostrmiš, ko vidiš, koliko ljudi je v Beogradu, ki vidijo

svojo najlepšo nalogo v tem, da opiče posnemajo tujce. Frakov in cilindrov vidiš ob nedeljah začudo mnogo.

Srbijanska vlada res skrbi za šole, da bi se videlo, kakor da so enake inozemskim. Ali to je zgolj videz, zakaj v resnici se — kakor vse absolutistične vlade — boji prave izobrazbe. Tako so n. pr. preiskovali, kaj še manjka realnim šolam in so dognali, da bi bilo treba poučevati več grške mitologije. Tujec je na prvi hip presenečen, ko sliši, da ima srbska realka mitologijo za poseben predmet. Tem gospodom pa ne diši, da bi dajali mladini to, kar res potrebuje ter da bi morali tudi obrtni in sploh strokovne šole, ki bi vzposabljal mladino za tekmovanje s tujci.

## Turški del Beograda — Na trdnjavi med turškimi vojaki.

Turški del Beograda je sedaj pust. Do poslednje vstaje je bil obljuden, poslej pa so Turki omejeni zgolj na trdnjavo. Turško mesto ima popolnoma orientalski značaj: je tesno, pusto in nesnažno. Hodiš po ulicah in ne vidiš izhoda, druga se prepleta z drugo kakor tkanivo. Hiše so ločene med seboj, okna zastrta z gostimi mrežami, vendar je povsod vse prazno. Lahko poljubno odpreš vrata in vstopiš tudi noter ter preiščeš vse domače skrivnosti — nihče ti ne brani.

Še nedavno je to stalo človeka življenje. Včasih se je taka drznost plačevala še z več življenji, zakaj marsikak spopad je nastal zbog tega, ker se je kak džaur (kristjan) vtihotapil v harem. Zdaj greš tudi tja lahko; ni drugega ko štiri gole stene, vse ostalo ti mora dodati domišljija. Lahko obišeš šole, mošeje; če te mika, zlezeš tudi na minaret in zapeješ muzejnov spev — nihče ti ne bo branil.

Nu, preveč domače se tu ne počutiš. Nikjer ne čuješ glasu, izvzemši vrabce, ki ščebetajo po strehah kot pri nas doma. Vse ostalo življenje spada že v preteklost; diha živčih tu ne čutiš, in kar je za teboj, je živo poglavje v zgodovini srbskega junaštva. Vendar pa na kraju te četrti najdeš človeška selišča: tu bivajo španski židje, ki so se preselili semkaj iz Španije.

Stopimo v turški grad. Ne omalovajujemo pomena te turške trdnjave v Beogradu, zadnjega ostanka turškega gospodstva: ta grad je preteča trdnjava

nasproti Srbijancem in je tako dobro založen, da se lahko Turki vsak hip spušte v boj.

Kadar se tujec bliža Beogradu, opazi najprej mogočno turško trdnjavo, kakor da bi le-ta tvorila Beograd in mu dala ime. A na nji še vlada polmesec, z vseh strani kukajo topovi in na trdnjavi se vedejo Turki kot gospoda.

Ko smo stopili v trdnjavo, nam je lena straža vzela policijske listke in smo krenili v pašino stanovanje. Pred stanovanjem je bil velik hrup: godci so veselo godli, zakaj bil je petek, ki je turška nedelja. Turška godba je igrala vsakojake polke in koračnice: pred hišo pa je sedel paša z vsem svojim štabom. Na obisku je bilo nekaj Srbov in Srbkinj v narodnih nošah.

Bilo je zares zabavno spričo te turške godbe. To je piskalo, vriskalo, cinkalo in tolklo, da joj. Paša in Turki so poslušali z občutnim veseljem, mi pa smo kmalu utekli, ker nas je malo preveč ščegetalo za ušesa. O pašini dojemljivosti za lepo glasbo sem se preveril pozneje na nekem koncertu, ki sta ga dali v Beogradu dve švedski pevki. Dvorana je bila skoraj prazna in se je napolnila stoprav proti koncu koncerta. Takrat je tudi prišel paša v zlatu in z odlikovanji ter v spremstvu turških generalov. Bili so tamkaj tudi poslaniki s svojimi damami. Paša se je začel med koncertom tako glasno zabavati z ženo nekega konzula, da sem ga moral glasno opozoriti, a zaman. Zdaj je govoril še glasneje in s težavo je le umolknil, umolknil . . .

V trdnjavi so nakopičene topovske krogle v ogromnih piramidah, in sicer na mestih, kjer jih more vsak tujec takoj opaziti. Spodaj je majhen trg, kjer se prodaja vse, kar je treba za življenje; tu biva tudi nekaj turških rodbin. V nekem delu trdnjave je majhen ribnik, odkoder napeljujejo vodo v vrtove, kjer goje zelenjavo. Na tej strani je tudi velika kula, v katero so Turki metali žive ljudi. Tam je stopilo k nam nekaj Turkov, ki so nam živahno razlagali po turško, mi pa smo jim odgovarjali po češko; najbrž smo se tako vsi dobro zabavali.

\*\*\*\*\*

*Znanje ostane vedno lažiznanje, če se smatra za njegov smoter vnanja korist — diploma. Samo učenje, ki izvirata iz notranje potrebe, je koristno za človeka in bližnjega.*

U. N. TOLSTOJ

## Naša kukavica

### Problemi njene ploditve, življenja in selitve

*Na jesenskem velesejmu v Ljubljani bo tudi razstava društva «Zoo», katero ima namen ustanoviti v Ljubljani zoološki vrt. Da vzbudimo večje zanimanje za to razstavo, prinašamo izvirno razpravo o eni najpopularnejših ptic naših krajev — kukavici, ki jo je pisal za naš časopis odličen strokovnjak.*



Ni je menda ptice, ki bi se bila našemu ljudstvu bolj prikupila in ki bi jo bolj poznalo kakor kukavico. Navzlic vsej priljubljenosti pa je ljudstvu njeno življenje manj znano nego življenje katerikoli druge ptice. Da navedem samo en primer: med ljudstvom je o nji razširjeno mnenje, da se jeseni izpremeni v skobca in tako prezimuje pri nas, čeprav v resnici ni izrazitejše selivke kot je kukavica.

Drugače je kukavica zelo čudna ptica v pristinem pomenu te besede. Ima namreč svoje muhe in posebnosti, ki jo razločujejo od vseh drugih ptic. Samica se navadno pari z mnogimi samci. S svojo poliandrijo je v ptičjem svetu popolnoma osamljena. O njeni nadaljnji lastnosti, da podtika namreč svoja jajca drugim pticam, ki izvalé in vzgojé njen zarod do spolne samostojnosti, pa se je že toliko pisalo in prerekalo, da imamo o tem predmetu obsežno literaturo.

Kukavica je selivka; dasiravno utihne njen glas kmalu po Kresu — letos so jo slišali kukati pri Preserju še 7. julija —, nas začne zapuščati polagoma meseca septembra. O. Reiser naveda v svoji knjigi »Die Vögel von Marburg a/D.« za l. 1921 kot začetek odhoda in preleta 12. avgust in kot odhod zadnjih selivk l. 1887. 10. oktober, druga leta meseca septembra n. pr. 13. septembra. Marsikateremu lovcu je znano z jesenskih brakad, da se dobé semtertja še v oktobru zakasnele mlade kukavice. Čudno je, kako morejo najti mladiči jeseni dolgo pot v svoja prezimovališča v južni Afriki brez vsakega vodstva. Iz svojih prezimovališč se vrača med 10. in 15. aprilom, kakor smo že natančno dognali (primerjaj l. letnik, 521).

Kukavica je grliče velikosti; dolge peruti in dolgi široki rep jo narede večjo, tako da je leteča podobna sokoliču. Srednje dobro rejena kukavica ima okoli 100 g, torej skoraj toliko, kakor kos, njeno jajce je posebno lahko in ima le 3 g, torej kakor jajce domačega vrabca ali rjavega srakoperja, ki tehtata oba samo 30 g. Valilna kukavična doba znaša samo 12 in en četrť dneva.

Prebiva prav za prav po gozdih, posebno po mešanem gozdovju, nikjer pa ni pogostejša, kakor v mokrih lokah. Navzlic temu jo najdemo pa tudi po močvirjih in peščenih legah, v gorovju navzgor pa, dokler seže gozd. Pri nas je število kukavic gnezdičk prav pičlo, zato imamo malokdaj priliko prispevati k reševanju tolikih vprašanj, ki nam jih stavi ta čudovita ptica.

Kukavica je posebno plašna in divja ptica, ki je gibčna in nagla v letu, toda v nogah je zelo neokretna. S svojimi plezalnimi nogami se obesi včasih na deblo, da pobere kakšno od daleč zapaženo žuželko. Tudi ne pleza po deblu ne navzgor in ne navzdol. Nevarnostim se kukavica nikoli ne izpostavlja, tudi v dobi paritve ne, ko je

precej glasna, pa vedno zelo oprezna in se drži košatih vrhov.

Ob kakem goseničjem vpadu se zbere na ogroženih krajih izredno število teh ptic, ki so sicer kot prave samotarke nedružne. Le redkokdaj je opaziti semtertja prelet v velikem številu izven selilne dobe.

Kukavica nas na prvi površen pogled spominja ujeđe, najbolj podobna je skobcu ali postolki, zlasti po barvi in postavi. Če pa pogledamo njen šilast kljun, njene slabotne in majhne nožice, s kratkimi vse preje kot za ujeđe ustvarjenimi kremplji, se zavemo takoj svoje zmote. Ta njena dvoličnost je dala nevednežem premnogokrat povod za razne bajke, ki je z njimi ozaljšana zgodovina te nenavadne ptice, ki združuje v sebi toliko nevsakdanjega, da govori vsakdo o njej, in misli, da jo pozna, čeprav se nad njenim dejanjem in nehanjem temeljito moti. Pravi raziskovalci so se pa vsak čas z njo mnogo bavili in šele v novejšem času se je posrečilo, ostanke takih bajk kolikor toliko razpršiti.

S tajnstvenostjo, ki obdaja kukavičino gnezditve in pa s težavnostjo opazovanja se ornitologi bavijo že od nekdaj in v zadnjih desetletjih so se pisale tako številne in temeljite razprave, da se je koprena znatno razmaknila in da imamo o celi stvari še dosti jasno sliko.\*

Razen posameznih nebistvenih malenkosti je dandanes problem kukavičje ploditve po večini rešen, pravi Heinroth. V poštevh prihajajo tu številna od dejanj skoraj vseh drugih ptic zelo različna dejanja zbog nagona. Izvor teh dejanj bi razumeli še bolje, če bi nam bile navade drugih ptičjih vrst, ki tudi ne valé same, že natančneje znane. K tem ptičjim vrstam pa ne štejemo samo najbližjih kukavičjih sorodnic, marveč tudi afriške naznanjevalce medu (Indicatorinae), k škorcem spadajoče ameriške kravarice (Mothrus), kakor tudi vsaj številne afriške vdove (Viduae), ki so tkalci, kakor tudi južnoameriška rasa, Heteronetta atricapilla, ki vtihotaplja zelo rada svoja jajca v gnezda ujeđ, seveda jo ubero kebčki takoj iz gnezda in se pridružijo kaki

račji družini. Pomembno je, da se pojavlja nagon podmetavanja jajc v tuja gnezda v popolnoma raznovrstnih ptičjih skupinah.

Toliko je dognano, da opazuje kukavičja samica dotične male ptice pri znašanju gnezd in da jo le novo narejeno gnezdo napelje in zapelje, da znese jajce, nikakor pa ne gnezdo, v katerem so že jajca polnoštevilna. Po točnih opazovanjih, ki jih je izvršil Chance, se vtihotapi jajce tako, da prileti kukavičji par k izbranemu gnezdu, samec se vsede v bližino gnezda in tako obrne pozornost nase, samica pa se med tem časom skrivaj vsede na dotično gnezdo, kamor znese svoje jajce. Pri tem pa vzame iz gnezda jajce in ga mnogokrat obdrži v kljumu med tem, ko nese; Chance je torej mnenja, da kukavica ne položi nikoli svojega jajca s kljunom v izbrano gnezdo, kakor nekateri trdijo, in pravi, da, če so prejšnji opazovalci videli kukavico z jajcem v kljumu, je bilo to vedno jajce, ki ga je odstranila, vzeto iz gnezda, kamor namerava ravno znesti svoje jajce. Seveda se bo ugovarjalo, češ, kako pridejo kukavičja jajca v valilna dupla s tako ozkim vhomom, da kukavičja samica ne more vanje zlesti, torej zlasti pri stržku ali včasih tudi pri pogorelcu (*Erithacus phoenicurus* L.). Tu pa domneva Chance, da se kukavičja samica oprime vhoda in spusti jajce v duplino; včasih da se ji to ponesreči tako, da najdejo na tleh pod gnezdom razbite jajčje lupine. S živalskopsihološkega stališča ne moremo zagovarjati, da bi mogla ptica, posebno tako omejena, kakor je kukavica, storiti oboje nekako po lastni izbi. Kajti moralj bi misliti, da nekatere kukavice samice svoje jajce s kljunom, druge pa vedno neposredno v gnezdo spravijo; tako različne navade bi se lahko bile razvile pod nekaterimi okoliščinami na raznih krajih.

Naša kukavica je s svojim razplojevanjem navezana na take ptice, ki so mnogo manjše kakor ona, tehtajo 8 do 30 g. in njihovim jajcem je kukavičje jajce do izvestnih izjem kolikor mogoče prilagojeno. V primerj z velikostjo ptice, ki je jajce znesla, je obenem najmanjše, kar jih je med pticami, kajti šele pri večjih oblikah najdemo zopet podobno razmerje.

\* Pisec se je v glavnem naslanjal na delo dr. Heinrotha »Die Vögel Mitteleuropas«, I., 298—307, v katerem so zbrani in zaokroženi v približno celoto vsi dosedanjí izsledki.

N. Gusjev.

## Nastanek „Ane Karenine“

Raziskovalec literarnega dela L. N. Tolstega N. Gusjev obravnava nastanek tudi pri nas znanega romana »Ana Karenina« in objavlja podrobnosti, ki so bile doslej znane samo njemu.

Dne 24. februarja 1870. beleži Zofja Andrejevna izjavo Leva Nikolajeviča, da ima pred očmi tip omožene žene iz najvišjih družabnih krogov, ki se je izpozabila. Pripovedovanje o tej ženski je sklenil pisatelj z besedami: »Zdaj mi je v stvari vse jasno.«

Vendarle so pretekla cela tri leta, preden se je Lev Nikolajevič lotil sujeta. Dne 19. ali 20. marca 1873 piše Zofja Nikolajevna svoji sestri:

»Včeraj je Ljovočka začel nepričakovano pisati roman iz sodobnega življenja. Sujet romana je nezvestoba žene in drama, ki se razvije iz tega.«

Romana se je lotil Tolstoj pod vplivom Puškinovih del. Slučajno je Tolstoj naletel na zvezek Puškinove proze v izdaji Anekova. Odprl je knjigo, listal po nji in je bil očaran od štiva.

Pripovedujejo, da je dala Tolstemu pobudo za roman nedovršena povest Puškina, ki se začne z besedami:

»Gostje so dospeli v letovišče.«

»Tako bi se morala začeti vsaka povest.« je dejal Tolstoj, ko je prečital začetek. »Na ta način čitatelj mora slediti piscu.«

»Ana Karenina« je bila začeta dne 18. ali 19. marca 1873. V maju istega leta je L. N. Tolstoj sporočil N. N. Strahovu, da je roman v glavnem končan. Ni dvoma, da je bil prvotni načrt drugačen kakor delo, ki ga poznamo v današnji obliki. Predvsem je bil krajši in je v skrajšani obliki predstavljal vse, kar je nastalo v naslednjih štirih letih.

Tista leta je Tolstoj v poletnih mesecih počival. Dela se je lotil šele na jesen, ko se je že bližala zima. Šele v decembru 1873 je začel predelavati »Ano Karenino«.

Medtem pa se je jel zanimati za pedagoška vprašanja, ki so Leva Nikolajeviča odvrnila od romana. Delo se je že tiskalo, a Tolstoj je tiskanje ustavil in zanimanje za stvar ga je naposled minilo. Dotiskane so bile štirj polje — nekaj besedila pa je bilo postavljeneza, a ne ulomljenega.

Gospe A. A. Tolsti je pisatelj sporočil, da se nahaja v »poletnem razpoloženju« t. j. da ne piše. To je bilo 23. junija 1874. Pristavil je v pismu, da misli natis romana opustiti, ker mu ni všeč.

»Te dni me je obiskal Strahov,« pripominja: »skušal me je pregovoriti, da bi nadaljeval delo, jaz pa sem ostal pri svojem sklepu. Ta stvar me ne mika več.«

Tolstoj se ni dotaknil romana do zime 1874./75.

Nekatera uredništva so doznala, da piše Tolstoj nov roman in so mu ponudila vabljive vsote: 10 tisoč rubljev predujma in po 500 rubljev od pole. Tolstoj se za ponudbe ni zmenil.

»Ljovočka ga niti ne omenja,« toži Zofija Andrejevna svoji sestri, »kakor da se ga ne tiče.«

Šele v prvi polovici decembra 1874 je prodal Tolstoj »Ano Karenino« »Ruskemu Vestniku« Katkova za 20 tisoč rubljev.

»Pogodil sem se,« piše Tolstoj A. A. Tolsti v decembru, »glede natisa v »Ruskemu Vestniku«, a nisem se mogel ločiti od živih ljudi in jih nadomestiti z imaginarnimi figurami.«

»Ana Karenina« je začela izhajati v »Ruskem Vestniku« l. 1875.; izšla je v prvih štirih zvezkih, nakar je bil natis odgođen do l. 1876.

Za svojega poletnega bivanja v Samari ni Tolstoj nadaljeval romana. »Že dva meseca si nisem umazal prstov s tinto in srca z mislimi,« piše 25. avgusta pesniku Fetu. »Zdaj se pripravljam na dolgovezno, neokusno Ano Karenino z edino željo, da jo čimprej dovršim in da se lahko posvetim drugim stvarjem.«

V marcu 1876. se izraža Tolstoj že ugodneje o svojem delu, ko piše A. A. Tolsti. Pravi namreč:

»Moja Ana mi raste čez glavo. Mučim se ž njo kakor s slabo vzgojenim paglavcem: prosim vas, ne recite mi o njej nič slabega, ali, če hočete, menažirajte se: Ana je vsekakor adoptirana.«

Tolstoj je v tem času — kakor vedno kadar je pisal kakšno novo, energično delo — v težkih dvomih glede njegove kakovosti. Časih ga je to pritiralo naravnost do želje, da bi vse skupaj pustil kakor je. Dne 9. aprila 1876 je pisal Strahovu:

»Z grozo čutim, da zapadam zopet v poletno razpoloženje in da mi je zoperno vse, kar sem napisal. Trenutno leže pri meni korekturne pole za april. Bojim se pa, da delu ne bom kos in da ne bom mogel izvršiti popravkov. Vse je slabo in vse je treba predelati. Vse moram premazati in zavreči, na vse resignirati in reči: Odpuščenje! — nikdar več ne bom napravil kaj takega, napisal nekaj tako brezpomembnega in neusmerjenega! Takšen je položaj, ki se v njem nahajam. Ne hvalite tega romana! Pascal je nosil pri sebi vedno pas z bodečimi žebli in ga je stisnil vedno, kadar ga je pohvala spravila s tira. Tudi jaz sem potreben takšnega pasu. — Storite mi, prosim, prijateljsko uslugo: ali molčite o romanu, ali pa mi osebno povejte, kaj je v njem slabega. In če pride to, česar se najbolj bojim, namreč da bom popustil — pišite mi tudi to! Pisateljski poklic ima na sebi nekaj odbijajočega in demoralizujočega. Vsakega pisatelja obdaja krog hvalivcev, na katere pazi in čuva tako, da ne izve nikoli ničesar o svojem propadanju. Jaz ne bi se rad zmotil in ne bi hotel demoralizirati čez mero. Prosim vas, pišite mi o tem! Naj vas pri tem ne moti dejstvo, da ste strogo obsodili človeka, ki je bil nadarjen in da ste izpodrezali njegovo delo. Boljše je, da napravim točko pri »Vojni in miru«, kakor da napišem »Uro« ali kaj sličnega. »Ura« je povest ruskega pisatelja Turgenjeva, ki je nastala v zadnjih letih pisateljevega življenja ter je zelo slaba.«

Dne 31. julija je pisal Tolstoj Fetu: »Želim, da prečitate »Ano Karenino« do

kraja. Potem bom prost Damoklejevega meča, ki visi nad menoj.«

Ko se je približala jesen, ga je delo zopet zamikalo. Dne 20. novembra beleži Zofja Andrejevna: »Skozi vse poletje, je tožil, da mu možgani spe; zadnji teden pa je nekako nanovo vzcvetel. Zopet dela z veseljem in se je vrgel z vsemj močmi na delo. Danes je sedel k mizi, ne da bi prej pil kavo in je pisal celo uro.«

Dne 9. decembra poroča Zofja Andrejevna T. A. Kuzminskaj: »Zdaj pišemo kakor je prav, to se pravi, nenehoma. Ljovočka je koncentriran in vesel in napiše vsak dan po eno poglavje. Jaz prepisujem kar se da.«

Zadnji, osmi del romana je izšel v posebni knjigi, ker je Katkov, ki je bil urednik »Ruskega Vestnika«, predlagal, naj bi se neka mesta izpustila. Pisatelj ni odobral gibanja ruskih prostovoljcev z ozirom na srbske vstaše. Tolstoj je bil odločno zoper vsako krajšavo in je rajši objavil konec romana v posebni knjigi.

Poleti 1. 1877. je Lev Nikolajevič ponovno pregledal roman in ga je pripravil za poseben natis, ki je izšel v naslednjem letu 1878.

*Življenski cilj vsakega posameznika je vedno isti: napredovanje v dobrem. In zato je potrebna samo ona znanost, ki vodi do tega.*

*Slabo je, če nima človek nič takega, zbog česar bi bil pripravljen umreti.*

L. N. TOLSTOJ

## Današnja umetniška priloga

*Današnji številki je priložena reprodukcija fotografije Egona Planinška »Izvir Save-Dolinke«.*

»ZIVLJENJE IN SVET« stane celoletno 60 Din, polletno 30 Din, četrtletno 15 Din, mesečno 6 Din. — Posamezne številke stanejo v podrobni prodaji samo 2 Din. — Naroča se pri upravi, Ljubljana, Prešernova ul. 54.

Naročnina za inozemstvo: ITALIJA mesečno 2 liri, četrtletno 6 lir, polletno 12 lir, celoletno 24 lir. — FRANCIJA mesečno 3 franke, ČESKOSLOVASKA mesečno 4 krone. AVSTRIJA mesečno 63 grošev, AMERIKA in ostalo inozemstvo 1 in pol dolarja na leto.

Urejuje Božidar Borko. — Izdaja za konzorcij Adolf Ribnikar. — Za »Narodno skarno d. d.« kot tiskarnarja Fran Jezeršek. — Vsi v Ljubljani.



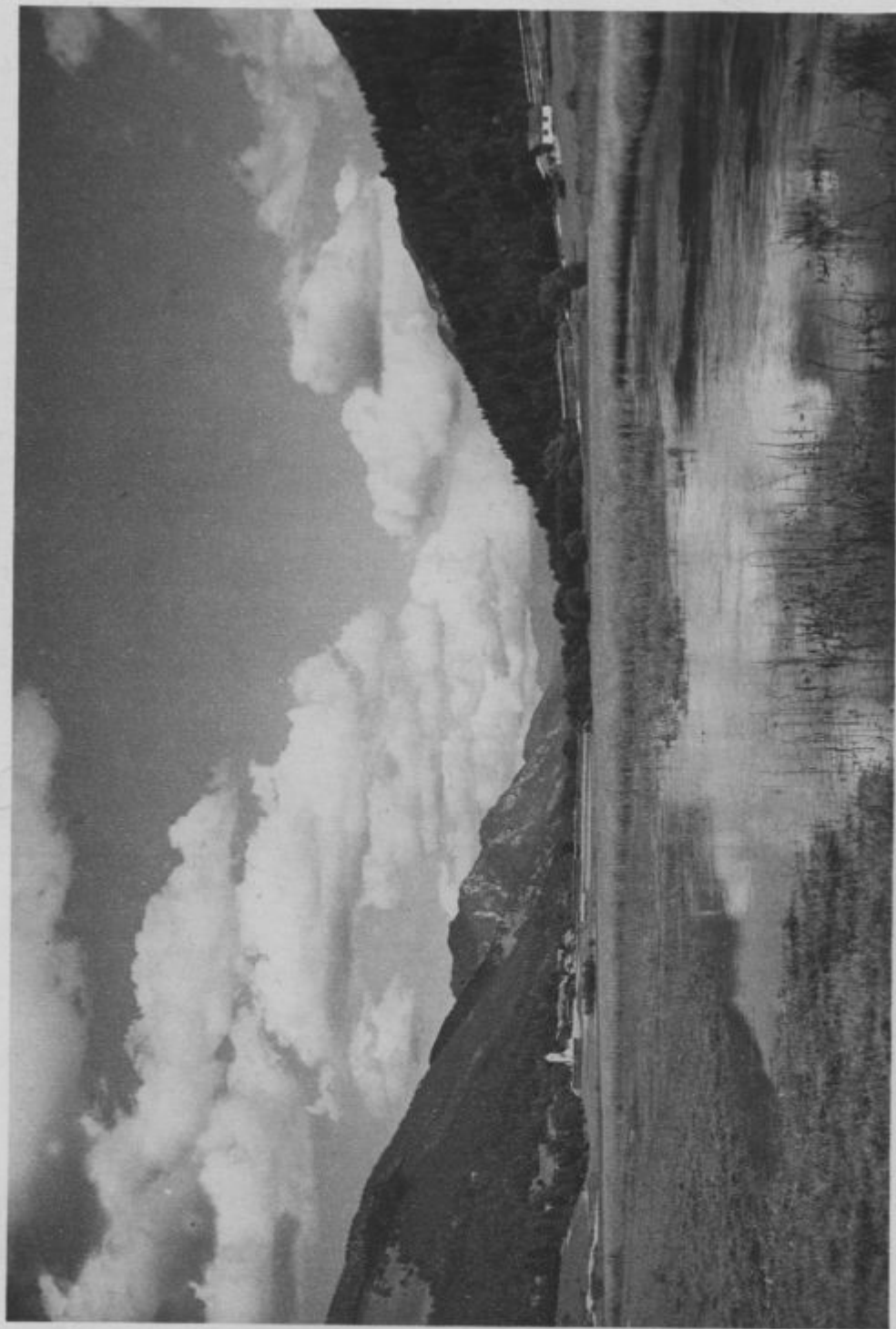


Foto Egon Planišek

Izvir Save Dolinke pri Podkorenu